

УДК 81'25+ 378.02:372.8 + 82.0"312"
№ держресстрації 0123U100625

Інв.№ _____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
49000, м.Дніпро, вул. Володимира Вернадського 2/4
тел. (056) 745-55-96



ЗАТВЕРДЖУЮ

Д. О. Бочаров
2024 р.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
«ДИСКУРС: ПЕДАГОГІКА, ЛІНГВІСТИКА, ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО
(ДИСКУРС: СЕМІОТИЧНІ АСПЕКТИ)»

(заключний)

Керівник НДР
д.п.н., проф.

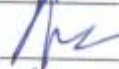
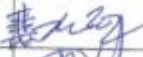
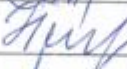
О. О. Павленко

Міждисциплінарний підхід у перекладознавстві дозволив комбінувати інструменти й знання з перекладознавства, лінгвістики, філософії. Обґрунтовано, що міждисциплінарний трикутник перекладознавства забезпечує науковий і систематичний підхід до вивчення перекладу та його проблем. Доведено, що час впливає на значення тексту та його сприйняття. Акцентовано увагу на процесах, які відбуваються під час створення та інтерпретації текстів. Переклад розглянуто як складну діяльність, яка включає культурні, соціальні та когнітивні аспекти. Застосування елементів семіотичного аналізу у літературознавчому дослідженні допомогло організувати і систематизувати інформацію про текст, виявляючи його контекст, значення та функції. Просторове структурування дискурсу дозволило глибше зрозуміти літературний текст, його зв'язок із зовнішніми чинниками та його місце в культурному контексті. Дослідження показало, що дискурс не є статичним, а постійно розвивається в залежності від контексту, у якому він створюється та сприймається.

Рукопис закінчено "16" грудня 2024 р.
Результати цієї роботи розглянуто вченою радою УМСФ
протокол № 8 від "23" 12 2024 р.

Дніпро 2024

СПИСОК ВИКОНАВЦІВ

№ п/п	Посада, вчене звання, науковий ступінь	Підпис	Дата	Ініціали, прізвище
1	Проф., д.п.н., проф. (керівник)		16.12.24	О. О.Павленко
2	Доц., к.ф.н., доцент (відповідальний виконавець)		16.12.24	І.С.Рождественська
3	Доц., к.ф.н., доцент		16.12.24	Д.В.Бірюкова
4	Доц., к.ф.н., доцент		16.12.24	О.К.Чернявська
5	Доц., к.ф.н., доцент		16.12.2024	О.Д.Горбань
6	В.о. зав. каф., доц., к.ф.н.		16.12.24	Т.В.Чухно
7	Доц., к. філос. н.		16.12.24	В.С.Пацан
8	Проф., PhD		16.12.2024	Чой Кванг Сун
9	Ст.викладач		16.12.2024	Бе Джі Йон
10	Ст.викладач		16.12.2024	В.В.Кулько
11	Ст.викладач		16.12.2024	І.І.Письменна
12	Ст.викладач		16.12.2024	В.І.Голяк
13	Ст.викладач		16.12.2024	І.В.Чижикова
14	Ст.викладач		16.12.2024	Н.О.Новокшонова
14	Асистент		16.12.2024	А.В.Тимофєєва
15	Студент ФЛ-23-1-зм		16.12.2024	О.Заїченко
16	Студент ФЛ-23-1-зм		16.12.2024	А.Фідик

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 71 с., 1 рис., 2 табл., 55 джерел, 2 додатки (акти впровадження).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка філологів в контексті громадянської освіти.

Мета дослідження – науково-теоретичний аналіз концептуальних основ дискурсивного аналізу та його застосування в міждисциплінарних дослідженнях, оцінювання можливостей використання такого досвіду при підготовці філологів.

Методи дослідження. Як домінуючі принципи, які забезпечують досягнення цілей у цьому дослідженні, необхідно виділити такі: наступність, цілісність, верифікація; загальнонаукові принципи пізнання суспільних явищ; історико-функціональний, герменевтичний, рецептивний та метод теоретичного аналізу. З огляду на особливості емпіричної бази, а також загальну мету, завдання й характер проведеного дослідження в групі загальнонаукових методів емпіричного рівня особливе місце займають: аналіз і синтез, метод контент-аналізу. Нормативно-догматичний використовувався для опрацювання існуючих практик формування культури академічної доброчесності та для аналізу нормативно-правових актів, що регулюють цю сферу. Крім того, метод контент-аналізу дозволив систематизувати та проаналізувати наукову літературу з цієї проблематики. Системно-структурний метод використано для оцінки сучасного стану та можливостей подальшого вдосконалення правового регулювання культури академічної доброчесності.

У дослідженні започатковано новий напрямок наукових пошуків *дослідження конкретних дискурсів, що існують в житті сучасного суспільства* за допомогою міждисциплінарного підходу. Вивчається дискурс літературної комунікації, дискурс перекладознавчих досліджень, проблема застосування штучного інтелекту у навчанні та викладанні іноземних мов, проблеми академічної доброчесності в епоху штучного інтелекту.

- *Уперше*: запропоновано інноваційні методи навчання, а саме: застосування інтелектуальних чат-ботів, організація мультимедійних лекцій з індивідуальним трекінгом, створення віртуальних мовленнєвих лабораторій, розробка проектних завдань на основі інтелектуальних систем, проведення аудіо-лінгвістичних імітаційних сесій, впровадження мобільних смарт-додатків й імплементація технологічних ігор, що поєднують традиційне навчання й високотехнологічні можливості.;
- *удосконалено*: проаналізовано ефективність використання спеціалізованих додатків для вивчення мови на основі ШІ. Запропоновано шляхи трансформації навчальної програми;
- *дістали подальшого розвитку*: перспективи використання інноваційних методів на основі штучного інтелекту в навчанні англійської мови у вищій школі, які сприятимуть покращенню якості навчання й підготовки студентів до викликів сучасного світу.

Результати дослідження *впроваджені* в Університеті митної справи та фінансів, зокрема в навчальний процес у вигляді спецкурсів, прочитаних **Бірюковою Д.В., Чухно Т.В., Чернявською О.К., Рождественською І.Є.** для слухачів (курсів **«Теорія і практика перекладу», «Історія зарубіжної літератури», «Сучасні лінгвістичні теорії», «Літературознавство в теорії і практиці» факультету економіки, бізнесу та міжнародних відносин**); на основі проведених досліджень запропоновані (Наукового Ліцею міжнародних відносин при УМСФ, Фінансово-економічному ліцею) : 1) концепція **академічної доброчесності при написанні конкурсних робіт з філології МАН** 2) методика **використання ШІ при навчанні і викладанні англійської мови у середніх навчальних закладах**; (довідки про впровадження: акти від 25 листопада 2024 року та від 2 грудня 2024 року).

Результати роботи можуть бути застосовані в практичній діяльності *перекладача, філолога-дослідника, здобувача, викладача*. Результати дослідження можуть бути застосовані також у навчальному процесі, в межах навчальних курсів *«Теорія і практика перекладу», «Дискурсологія», «Філологічні основи копірайтингу», «Іноземна мова», «Крос-культурна комунікація»*, під час розробки навчальних посібників.

Галузь застосування – *філологічні дослідження, методика викладання іноземних мов, дискурсологія*.

Прогнозні припущення про розвиток об'єкта дослідження – *для повного розуміння перспектив міждисциплінарності перекладознавства необхідно відійти від бінарного поділу на «літературне» й «нелітературне». Це сприятиме крос-культурному розумінню, покращить якість перекладу, відкриє нові перспективи, розширить спектр діяльності перекладача, відкриє доступ до нових джерел інформації*.

Ключові слова: дискурс, переклад, літературна комунікація, академічна доброчесність, штучний інтелект, крос-культурна комунікація

ЗМІСТ

Вступ

1. Філологія і перекладознавство: стратегії міждисциплінарних досліджень
2. Використання штучного інтелекту у навчанні й викладання англійської мови
3. Комунікативна природа художньої літератури: декодування авторських сенсів (на прикладі літературної комунікації ХХІ століття)

Висновки

Перелік посилань

Бібліографічний перелік видань за період виконання НДР

ВСТУП

На початку ХХІ століття з'явилася потреба інтердисциплінарного синтезу лінгвістики з перекладознавством, когнітивістикою і соціосеміотикою (теорією комунікації). Вербально-семіотична діяльність людини як індивіда, як представника певної соціальної групи або ж як виду до початку нинішнього століття стала об'єктом вивчення багатьох наук.

Навряд чи є в сучасній науці поняття, яке є більш невизначене, ніж дискурс. Якесь одне визначення, що охоплює всі випадки вживання слова дискурс, відсутнє. Концепт дискурсу включає уявлення про мову, текст, діалог, стиль. Сучасна дискурсологія є однією з найактивніших та найцікавіших галузей гуманітарних наук, яка виникла на перетині філології, соціології, психології, культурології, політичних наук та багатьох інших дисциплін. Вона вивчає дискурс — не лише усне чи письмове мовлення, а й широкий спектр комунікативних практик, які включають в себе контекст, соціальні відносини, культурні норми та ідеології.

Термін дискурс уперше було введено в наукову теорію лінгвістики в 50-ті рр. ХХ ст. структуралістами. Французький учений Еміль Бенвеніст, розробляючи теорію висловлювання, використовує слово *discours*, розуміючи під ним «мовленнєвий твір, який виникає щоразу, коли ми говоримо». У 1952 р. американський учений З. Гарріс публікує статтю «Дискурс-аналіз», об'єктом вивчення якої стає послідовність висловлювань, відрізок тексту, більший, ніж речення. Ці два знамениті вчені закладають традицію тотожного позначення різних об'єктів дослідження, що залишається в сучасній лінгвістиці однією з ключових проблем у розумінні та інтерпретації цього терміна.

Найчастіше дискурс ототожнюють із текстом: «Дискурсом називають текст у його становленні перед уявним поглядом інтерпретатора» Складається враження, що чим більше пишуть про дискурс, чим більше вивчають різні його види, тим більше цей концепт ускладнюється і втрачає свою логіку і визначеність.

співвіднести його з такою основоположною властивістю мови, як вербальність. Найбільш універсальне й обґрунтоване уявлення про дискурс міститься в концепті «слово».

Становлення дисципліни, що вивчає дискурс (*discourse analysis*), відбувається приблизно через два десятиліття, у 1970-х рр., завдяки працям Т. ван Дейка, В.

Дресслера, Дж. Граймса, В. Чейфа та ін. Первісна багатозначність терміна зумовила і подальше розширення семантики. Традиційно дискурс мав значення впорядкованого письмового, але частіше мовлення окремого суб'єкта. У міру становлення дискурсивного аналізу семантичний обсяг поняття «дискурс» значно розширився: до нього стали входити не тільки мовні, а й і позамовні семіотичні процеси. Дискурс (*франц. discours, англ. discourse, від лат. discursus «рух, мовлення, розмова, міркування»*) - у широкому сенсі являє собою єдність мовної практики та екстралінгвістичних чинників, необхідних для розуміння тексту.

Сьогодні дискурс являє собою міждисциплінарну галузь знання: теорія дискурсу розвивається в лінгвістиці тексту, комп'ютерній лінгвістиці, психолінгвістиці, семіотиці, риториці, літературознавстві, культурології, соціології, філософії, етнології, теорії й практиці перекладу, політології, юриспруденції, політології, юриспруденції тощо.

Розуміння дискурсу багато в чому залежить від того, який підхід застосовує дослідник для вивчення цього явища. Дискурс виступає як «фрагмент історії», сукупність висловлювань, властивих певній епосі (М. Фуко); «складне комунікативне явище, що включає в себе соціальний контекст» (Т. ван Дейк).

Термін дискурс (і термін «дискурсивні практики», що часто його замінює) обов'язково має визначення - «який» дискурс. Дослідників цікавить не стільки дискурс узагалі, скільки його можливі різновиди. Протиставляється усний і письмовий дискурс, виокремлюють художній дискурс. Дискурс класифікують залежно від його соціальної зумовленості, напр.: студентський дискурс, шкільний дискурс, релігійний дискурс, молодіжний дискурс тощо.

Водночас термін дискурс близький за змістом до поняття «текст». Таке ототожнення може бути пов'язане з тим, що традиційно до обсягу поняття «дискурс» включали письмове та усне мовлення. Але дискурс мислиться переважно як динамічний, а текст - як статичний продукт. Т.А. ван Дейк зазначає, що дискурс - це актуально вимовлений текст, а текст - абстрактна граматична структура вимовленого, тобто «дискурс» - це поняття, що стосується мовлення, а «текст» - це поняття системи мови. Текст розглядають як факт письмової форми мови, як літературно оброблений твір, що має завершеність, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами зв'язку, що має певну цілеспрямованість і прагматичну установку. Дискурс

- різні види актуалізації тексту, що розглядаються з точки зору ментальних процесів у зв'язку з екстралінгвістичними чинниками (прагматичними, соціокультурними, психологічними тощо). Оскільки дискурс імпліцитно містить поняття свідомості, когніції, він не синтагматичний, а парадигматичний, і внаслідок цього він ширший за текст.

У 1960-70-х роках структуралізм висунув метафору, що ґрунтується на сцієнтизмі: текст сприймається як самодостатній суб'єкт комунікації, що існує в культурі незалежно від людини. Замість тексту як об'єкта дослідження в сучасній філології з'являється новий об'єкт - дискурс, що являє собою діалогічну й динамічну мисленнєво-мовленнєву практику. Ця практика визначається місцем і часом, а також культурно-історичним і соціально-психологічним контекстом говоріння (креативним контекстом) і слухання (рецептивним контекстом), намірами того, хто говорить, і того, хто слухає, характеристиками об'єкта, особливостями спеціалізованих мов, використовуваних для кодування повідомлення, і мов декодування.

Це визначення дискурсу також підходить для опису літературно-мистецького дискурсу. Як мисленнєво-мовленнєва практика літературно-мистецький дискурс має естетичний об'єкт і використовує спеціалізовану мову словесного мистецтва - мову художньої літератури.

Об'єктом дискурс-аналізу стають не засоби фіксації авторських смислів у тексті (структуралістськи зорієнтована «аналітична» поетика) та не реконструйовані реципієнтом смисли, що їх він пов'язує з текстовими засобами (різноманітні методології, які «інтерпретують», у філології), а дещо більш значуще. Перехід до цього рівня аналізу дає змогу говорити про реальні риси культурного (включно з літературним) процесу, будувати конкретні моделі різних епізодів літературного процесу як процесу «спілкування людей» та обговорювати історичну зумовленість різноманітних інтерпретацій одного й того самого тексту.

Художні дискурси також мають особливе відношення до комунікації. Волевиявлення автора художнього твору часто є егоцентричним - тут не передбачається жодного реального чи навіть потенційного адресата. У цьому випадку має місце не послідовність явищ: система мови/коду як основа мовної діяльності, мовлення, а радше протилежний взаємозв'язок, оскільки код, власне, продукований у процесі мовлення, продукується в тексті.

Письменник, який виступає першим читачем свого твору, що створюється, повністю реалізує рецептивний початок дискурсу. Читач, формуючи на основі тексту систему смислів, також стає креатором художньої та естетичної значущості. Для глибокого аналізу літературно-мистецького дискурсу достатньо враховувати його рецептивну фазу.

Поняття тексту було піддано критичному аналізу структуралізмом у 1970-ті роки, і серед його ключових параметрів виокремлено 1) структурність (наявність певних стосунків у внутрішньотекстовій ієрархії), 2) відмежованість від усього, що не є текстом, і 3) вираженість у знаках. При цьому дискурсивна (темпоральна) природа літературного твору як об'єкта читання «розмивалася». В. Ізер, розвиваючи теорію мовленнєвих актів, переносить її принципи на художній дискурс і розробляє теорію «вимислотворчих актів». Художнє висловлювання не просто орієнтує читача від дійсності до висловлювання, а від висловлювання до дійсності, стверджуючи (декларуючи) певний стан справ як такий, що існує (декларація як непрямий мовленнєвий акт), тим самим роблячи його реальним. Те, що цей стан справ є фактом свідомості, не применшує його реальності. Читач «вмикає» відповідні коди рецепції. Це підкреслює, що художній твір не є замкнутою структурою, а являє собою складний процес взаємодії між автором і читачем.

Читач у цьому контексті стає не просто пасивним отримувачем смислу, а активним творцем значень. Це підкреслює важливість рецептивного начала дискурсу, де читач, взаємодіючи з текстом, формує свої інтерпретації.

Міждисциплінарний характер дискурсології дозволяє глибше аналізувати складні соціальні явища, виявляти зв'язки між мовою та іншими аспектами людського життя, розробляти нові методології та підходи для аналізу дискурсу, що враховують різноманітність контекстів. Сучасна дискурсологія як міждисциплінарна галузь, забезпечує нові перспективи для розуміння мови як соціального явища. Її розвиток сприяє інтеграції знань з різних дисциплін, що в свою чергу відкриває нові можливості для дослідження та аналізу комунікації в усіх її формах.

У наших розробках ми виходили з цих передумов дослідження, звертаючись до соціального контексту спілкування і структури мовленнєвої взаємодії. Розділи, представлені в звіті, ґрунтуються на різних теоретичних припущеннях і стосуються

різних аспектів дискурсу, як соціокультурних, так і лінгвістичних, лінгводидактичних, або літературознавчих, пов'язаних зі знаком.

Можна вважати, що дискурс не є тотожним ані поняттю соціальної практики, ані поняттю комунікативної події - це так звані загальні терміни для позначення реалізації дискурсу, який - з наукової точки зору - слід розглядати як активну мовленнєву діяльність (тобто діяльність, опосередковану мовою) незалежно від специфікації її контексту та зовнішніх умов.

ФІЛОЛОГІЯ Й ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО: СТРАТЕГІЇ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Разом із появою перекладознавства спостерігається зростання досліджень у цій галузі. Зважаючи на те, що це була нова дисципліна, її розвиток супроводжувався визнанням відповідної галузі, оскільки перекладознавство формувалося й виділялося серед суміжних дисциплін, зокрема, філології, літератури, літературознавства, порівняльного літературознавства, лінгвістики й філософії. Однак наразі її інституціоналізація знаходиться на стадії становлення. Останніми десятиліттями перекладознавство як окрема дисципліна бореться за захист своєї автономії й еволюції перекладу. На вивчення текстів великою мірою впливають знання й концепції з філології й перекладознавства. Стратегії міждисциплінарних досліджень допомагають виявляти нові підходи до інтерпретації й розуміння текстів, що істотно видозмінює розподіл напрямків досліджень у межах цієї дисципліни. Утім, враховуючи важливість перекладу в сучасних суспільствах, перекладознавство бачиться необхідним міждисциплінарним предметом. Перетин філології й перекладознавства пропонує нові можливості для розуміння й аналізу текстів. Міждисциплінарні дослідження дають змогу об'єднувати підходи й методи з різних галузей знань. Отже, у представлений роботі пропонується розглянути міждисциплінарний контекст перекладознавства, а передовсім його стосунки з дисциплінами, дотичними до філології. Філологія й перекладознавство взаємодіють з іншими галузями знань, що збагачує їхні підходи й методологію. Важливе значення має вивчення міждисциплінарних підходів у філології й перекладознавстві для розвитку науки й

освіти. В роботі проаналізовано «прагматичний» прорив, який супроводжує експоненціальний попит на технічні, наукові й спеціалізовані переклади, показано, як стає зрозумілою нова орієнтація перекладознавства – спадкоємиці функціональної, інтерпретаційної й цільової традиції, яка входить у парадигми художнього перекладу.

Попри те, що філологія й перекладознавство мають свої особливі завдання й методології, існує багато галузей, де вони перетинаються. Наприклад, у студіях перекладу розглядаються літературні тексти, їхні стильові особливості й культурні контексти, що має багато спільного з філологічним аналізом. Вчені, що стоять за концепціями, які мали тривалий вплив на перекладацьке мислення, мають стосунок до ХХ століття. Німецька філософія й романтизм, герменевтика й поетика (в сенсі теорії мови) є основами, на яких ґрунтувалися й досі ґрунтуються перекладацькі дискурси, що диверсифікувалися в безліч підходів. Однак перекладознавство народилося на початку 1960-х років як з лінгвістики, так і з бажання об'єднати розрізнені роздуми в узгодженому полі [1]. Тому не дивно, що від самого початку ці радикально різні фундаментальні орієнтації сприяли розпорошенню способів мислення, що спричинило виникнення різних теоретичних підходів з огляду на країну, тему й дисциплінарні проблеми, які самі залежать від культури, практики перекладу й передачі досліджень. Проте ці різноманітні теоретичні підходи, незважаючи на інтернаціоналізацію досліджень, навряд чи є джерелом змішування й конфронтації. Схоже на те, ніби кожна національна традиція розвинула свої перекладацькі дослідження так, що сучасний перекладацький ландшафт характеризують фрагментарне мислення й відсутність загального бачення, що може створити враження ослаблення міждисциплінарного значення. Це стосується й «філологічного» перекладознавства, головним об'єктом якого залишається те, що прийнято називати «великими текстами», сакральними й художніми текстами.

Один із аспектів перетину філології й перекладознавства – це дослідження перекладу як міжкультурного комунікативного акту. Філологія вивчає особливості мовних і лінгвокультурних систем, а перекладознавство досліджує процес перенесення тексту з однієї мови на іншу. В цьому контексті питання про ефективне передання в перекладі інформації й культурних особливостей з оригінального тексту є суттєвими для обох галузей. Може здатися суперечливим твердження, що перекладознавство є невизначеною дисципліною, коли, з одного боку, у зв'язку із підвищеним попитом на перекладачів збільшується їхня

підготовка, а з іншого боку, фахівці з інших дисциплін інтегрують рефлексію про переклад, ніби він може відновити критичні підходи, характерні для літератури, мови й філологічних наук. Тому необхідно додатково з'ясувати місце і роль перекладу й перекладознавства в пізнанні сьогоденні й спробувати зрозуміти, в якому руслі циркулюють ідеї сучасних науковців.

Перекладознавство пережило багато трансформацій у процесі становлення. Концепції іноземізації й одомашнення розроблені в контексті перекладу в США, герменевтичний зсув впливає з догм французьких філософів, у Великій Британії цю дисципліну просували з лінгвістики [2, с. 329]. На думку Р. Валедон, утопія загальної теорії перекладу зараз відкинута, що звільнило нинішнє дослідження від формальних теоретичних амбіцій [3]. Зі свого боку Б. Де Грут стверджує, що в цьому аспекті філологія часто сприймається як «наказова» дисципліна в міждисциплінарному аспекті перекладознавства [4, с. 290]. М. Де Костер, Д. Штеріонов, М. Ван Херревеге, Ж. Дамбре виділяють два способи підходу до проблем міждисциплінарності перекладознавства, пов'язаних із практикою й роллю художнього перекладу: підхід, який керується дослідженням тем, або підхід, орієнтований на переклад, який вважається символічним для всього культурного виробництва. Перший – це дослідницька практика, яка має на меті обмежити чітко визначений предмет, другий загалом теоретично досліджує зв'язок перекладу як міжкультурної практики з іншими дисциплінарними галузями, чи то філологія, література чи лінгвістика, філософія, право чи релігія [5]. Проте межі між цими практиками ще досі вивчаються. Велика кількість наукової літератури й культурних питань у галузі перекладознавства відсуває на другий план дві основні дисципліни, які, втім, мають «факультативну спорідненість» із перекладом, а саме філологію й філософію, чиї зв'язки з перекладознавством є гносеологічними. Також має значення дослідження ролі культурології й літературознавства у вивченні перекладу. Розуміння культурного контексту й особливостей літературної традиції є важливими для правильної інтерпретації й передачі смислу оригінального тексту. Тому філологічний і літературний аналіз можуть допомогти перекладачеві належно зрозуміти й передати нюанси й значення оригіналу. До того ж перетин філології й перекладознавства може бути важливим для вивчення розвитку мови і літератури.

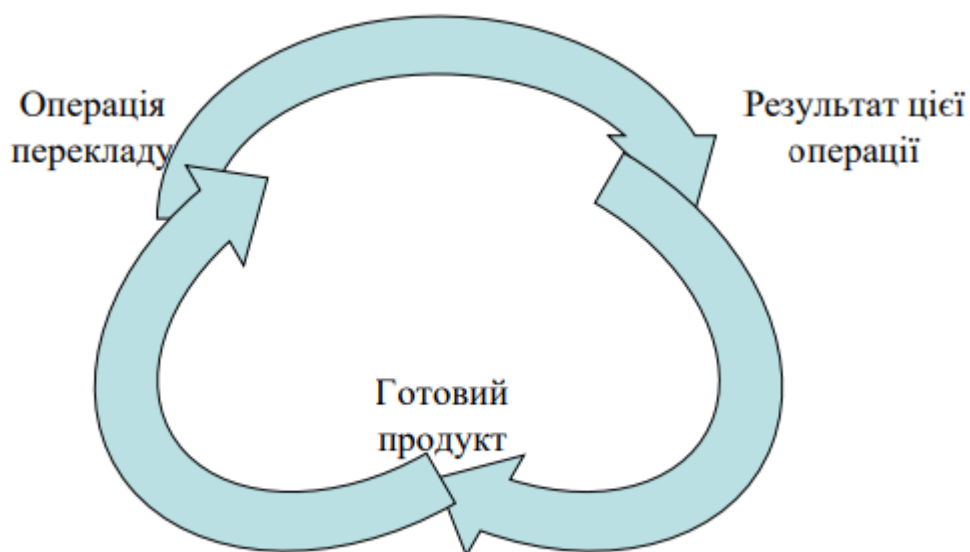
Дослідження перекладу дозволить виявити зміни в мовних структурах, використанні нових відтінків смислу й ефективності комунікації. Їхні результати

можуть бути значущими для розвитку філології й мовознавства загалом. Що стосується філософії, то вчені виділяють її подвійний зв'язок із перекладом. З одного боку, передача ідей, концепцій і систем мислення завжди залежала від перекладу (з таким нюансом, що «сакральні» тексти повинні сприйматися без його штучності), тому багато філософів стали перекладачами. З іншого боку, інтерпретація й значення текстів є центральними, оскільки форма вираження невіддільна від змісту та, знову ж таки, від культурного контексту [6, с. 11]. Та виникає питання, чи розвивали філософи філософію перекладу й наскільки переклад філософії цікавив перекладачів? У цьому контексті К. Мальмкьєр аналізує філософський і спеціалізований переклад. Учений підтверджує звичайний поділ текстів на «літературні» й «нелітературні», водночас порушуючи проблему спеціальності філософського тексту, що вимагає адаптованого дидактичного й перекладацького підходу [7]. Проте, незважаючи на численні публікації про цей зв'язок між перекладом і філософією, перекладачі майже не досліджували цю тему. Останні публікації торкаються цього питання опосередковано, ставлячи під сумнів значення філософії для перекладознавства й акцентуючи на потужному впливі філології.

Філологія є найбільш дотичною до перекладознавства, зважаючи на її специфіку. Філологічні науки вивчають мову в її різних аспектах – звуки, лексику, граматику, стилістику тощо. Водночас переклад – це процес передачі значення тексту з однієї мови на іншу за допомогою мовних засобів. Тому знання мови й розуміння мовних особливостей є важливими для ефективного перекладу. Філологи також вивчають літературні твори, що може бути корисним для аналізу інтерпретації текстів під час перекладу. В цьому аспекті вирішальну роль у міжпредметній інтеграції на рівні філологія-перекладознавство бере на себе лінгвістика. Справа в тому, що паралельно з поступовим зміщенням теорій мовлення на задній план дослідницького ландшафту, лінгвістика стала однією з (багатьох) мовних наук, в яких сьогодні домінує парадигма когнітивної, а також розвиток корпусної лінгвістики, мовної інженерії й термінології, які значно змінили методи перекладу [8]. Отже, розглядаючи лінгвістичні й перекладознавчі дослідження, вчені все ще не впевнені щодо визнання повної автономії перекладознавства [9]. Проте проблема перекладу є занадто центральною для лінгвістики, щоб відокремити перекладознавство від неї як самостійну дисципліну [10]. За словами Л. Геллера, лінгвістика й перекладознавство невід'ємні, зокрема в

межах своєї місії виведення лінгвістики з європоцентризму й сприяння її децентралізації [1]. Спираючись на наукову думку, у роботі зосереджуємося на так званому «міждисциплінарному трикутнику перекладознавства», що складається з лінгвістики, філософії й власне перекладознавства, який базується на взаємодії цих трьох ключових дисциплін. Лінгвістика робить свій внесок у розуміння мовних систем, структур і функцій мов. Вона досліджує фонетику, морфологію, синтаксис, семантику та інші аспекти мови. У перекладознавстві лінгвістика допомагає розуміти особливості мовних структур і використання стилістичних засобів. Філософія в перекладознавстві зосереджується на розумінні фундаментальних питань перекладу, наприклад, сутність і природа перекладу, межі між мовами й культурами, взаємодія слова й мислення. Філософський аспект допомагає вирішувати проблеми й суперечності, які виникають у процесі перекладу. Перекладознавство власне є дисципліною, яка вивчає процеси й методи перекладу, аналізує його проблеми з погляду лінгвістики й культурних аспектів. Воно розвиває техніки перекладу, досліджує різні підходи й методології. Міждисциплінарний підхід у перекладознавстві дозволяє комбінувати інструменти й знання з цих трьох дисциплін, щоб розкрити всі аспекти перекладу. Він допомагає зрозуміти мову й текст на глибинних рівнях, а також зважати на культурні особливості й нюанси. Міждисциплінарний трикутник перекладознавства забезпечує науковий і систематичний підхід до вивчення перекладу та його проблем. Отже, перекладознавство, по суті, базується на лінгвістиці й філософії, однак не слід забувати про достатній внесок порівняльного літературознавства й психології [12]. Але правда полягає в тому, що, розглядаючи таке складне питання, необхідно охоплювати всі гуманітарні науки й культурні традиції, щоб розвивати міждисциплінарну антропологію перекладу. Адже схематично переклад – це (рис. 1):

Рис. 1. Схематична візуалізація процесу перекладу



Аналіз процесу перекладу й тексту, що перекладається, є невід’ємною частиною науки філології, власне лінгвістики, яка пояснює труднощі, з якими стикаються фахівці, коли вони намагаються дати лаконічне визначення перекладу: художній (літературний переклад виразних текстів) (художній переклад текстів), наукові чи технічні тексти. Для філологів переклад сприяє поширенню загальноновизнаних творів за допомогою традицій і новаторства, увічнюючи творчість, збагачує діапазон ідей і літературних тем, ресурси творчості, розвиває смак до читання й забезпечує доступ до фундаментальних творів загальнолюдської культури. Перекладознавство є рефлексивною дисципліною і міждисциплінарний аспект цієї науки не пропонує стійких і чітких пояснень, а лише інтерпретації. До того ж перекладознавство – це дисципліна, що описує практику, яка має два типи референтів: лінгвістику й філософію. Тобто воно запозичує з інших дисциплін методи дослідження. Наприклад, міждисциплінарність перекладознавства й філософії перекладу вкорінена у філософському мисленні, але не є ні самодостатнім, ні феноменологічним актом. Здебільшого переклад актуалізується в лінгвістиці. Лінгвістика, зокрема та, що пов’язана з перекладом, методологія й термінологія, а також філософія перекладу, імпліцитний психологічний вимір і практика репрезентують частину з того, що відбувається в дискурсі теорії й практики перекладу, що реалізуються в умовах власної міжкультурної комунікації. Так епістемологія перекладацького дискурсу спрямовує нас насамперед до міждисциплінарного трикутника лінгвістики, філософії й перекладознавства. До цього слід додати доповнення з боку соціальних наук, які надають інформацію,

необхідну для заповнення конкретної й поглибленої семантики. Також існують знання й габітус, властивий літературі. Тобто вся сукупність гуманітарних наук покликана до введення значного ступеня міждисциплінарності. Якщо переклад художніх текстів залишається у світі філології, де розширюються культурні обміни, переклад технічних, наукових і спеціалізованих текстів кількісно не менший і не менш важливий за художній. В обох випадках комерційні й економічні імперативи обумовлюють виконання роботи в міждисциплінарному руслі. Розвиток технологій, інформатики, лінгвістики машинного перекладу, комп'ютерного, корпусного перекладу, двомовних корпусів і термінології змінив професійну практику перекладачів, що спеціалізуються на прагматичних текстах, аж до проникнення самої професії перекладача у визнанні спеціальності, як, наприклад, письменник або рецензент. Це вторгнення впливає на художній, науково-технічний переклад і переклад текстів гуманітарних наук. У цьому контексті виявляється, що дослідження в галузі перекладознавства спрямовані на супровід й оцінку цих розробок, а також навчання майбутніх перекладачів. Різноманіття текстів, жанрів, норм, відмінності в цілях перекладів й отримувачів, для яких вони призначені, також спричиняють різноманітність дослідницьких орієнтацій, тому перекладознавство, яке ще називають «прагматичним», не розвивається лише на власних засадах. Прагматичний аспект перекладознавства й лінгвістики містить вивчення практичних аспектів перекладу, зокрема реальних ситуацій, комунікативних вимог до перекладу, наукових методів і прийомів, а також вплив перекладу на мовну культуру й спілкування.

У перекладознавстві прагматичний підхід орієнтований на сприйняття перекладу як комунікативного акту, який повинен відповідати потребам і очікуванням співрозмовників. Вивчаються прагматичні аспекти зв'язку між перекладачем й отримувачем тексту, включно з контекстуальністю, інтенцією й використанням певних мовних засобів і конвенцій. У лінгвістиці прагматичний аспект вивчення орієнтується на дослідження комунікативного функціонування мови. Розглядається використання мовних засобів у реальних ситуаціях спілкування та їхній вплив на комунікативний процес. Прагматика лінгвістики займається вивченням мовних актів, імпліцитних значень, вираження емоцій та інтелектуальних актів у мовленні. Філологія також вивчає прагматичні аспекти мови, зокрема в контексті літератури, культурології й історії мови. Досліджуються способи використання мовних засобів у літературних творах і їхній вплив на

сприйняття й інтерпретацію тексту, історичні аспекти мови, як вона змінюється й адаптується в різних епохах і культурах. Загалом прагматичний аспект перекладознавства, лінгвістики й філології розглядається як важливий елемент вивчення мови, орієнтований на її практичне використання й реалізацію в комунікативному середовищі. Ця дисципліна дозволяє уявити необхідність розуміння, що вся операція перекладу відображається в її конкретних ефектах і в його адекватності тому, що зазвичай сприймається аудиторією, якій він адресований, як істинне. Під позицією перекладу, доповненою постлінгвістичним підходом до прагматики, або когнітивною прагматикою, розуміється використання когнітивних методів і концепцій для аналізу й розуміння прагматичних аспектів комунікації в процесі перекладу.

У цьому підході звертається увага на роль і вплив контексту, зв'язку між текстом і ситуацією, інтенції референта, імпліцитних змістів тощо. Когнітивна прагматика постає як його розширення, яке визначається акцентом на вивченні когнітивних процесів, що лежать в основі сприйняття, інтерпретації й продукції мови. У перекладі ці підходи можна використати для аналізу прагматичних аспектів оригінального тексту й урахування їх у процесі перекладу, а також для кращого розуміння й інтерпретації намірів референта. Адаптуючи підходи постлінгвістичної прагматики й когнітивної прагматики до перекладу, можна досягти більш точного й адекватного передавання оригінального тексту, а також кращого визначення ситуації, зв'язку й намірів висловлювача. Опис перекладознавства як «прагматичного» чи «літературного» явища необхідний, щоб охопити питання про його виживання в механізованому процесі, оскільки машина (тобто комп'ютер) виконує все більше й більше завдань. Багато вчених відстоюють ідею злиття аналогового й цифрового в майстерності перекладача, виступаючи за нову парадигму перекладознавства, ергономіку. Ця нова парадигма передбачає використання сучасних технологій, наприклад, машинний переклад і штучний інтелект, для покращення якості перекладу. Але вона також визнає значення людського фаху й професіоналізму перекладача. За новою парадигмою, перекладачі використовують технологію як інструмент, щоб підтримати свою роботу й покращити продуктивність. Вони виправляють і редагують машинні переклади, щоб забезпечити максимальну точність й адаптацію до конкретного контексту. Так вони поєднують унікальність людського сприйняття й інтуїції з передовими технологіями. Нова парадигма перекладознавства також враховує

ергономічні аспекти перекладу. Це означає, що перекладачі мають працювати в комфортних умовах і мати доступ до необхідних ресурсів й інструментів. Наприклад, вони можуть використовувати спеціалізовані програми для перекладу, електронні словники та інші технічні засоби для полегшення своєї роботи. Вона ставить перекладача в центр процесу перекладу й визнає його унікальні вміння, які не можуть бути повністю заміщені машинами. Від перекладача вимагається не тільки знання мови й культури, але й уміння ефективно користуватися технологіями. Такі зміни в перекладознавстві відкривають нові перспективи для розвитку цієї галузі й дозволяють перекладачам працювати швидше й ефективніше. Водночас перед перекладачами постають нові виклики й вимагається від них постійного вдосконалення своїх навичок й адаптації до змін.

Ергономіка передовсім акцентує увагу на переважанні людського фактору й на необхідності адаптувати роботу до людини, а не навпаки. Вона розвиває цілісний підхід до людини, яка одночасно розглядається у фізіологічному, когнітивному й соціальному вимірах. Вибір цієї основної позиції в перекладознавстві чітко означає, що саме людина-перекладач знаходиться в центрі дослідження і саме ця складна людська діяльність вивчається в ситуації, а не інструмент (програмне забезпечення машинного перекладу або корпусний переклад) чи процес і його різні частини (передача мовних і культурних елементів змісту тощо). Перевага контексту, висунута ергономістами, які спираються на діяльнісні теорії, перегукується з принципами, коли діяльність перекладача-лінгвіста визначається насамперед місією, яку повинен виконувати переклад, – розширювати духовний простір суспільства. Перспективи міждисциплінарних підходів у перекладознавстві є багатообіцяючими (табл. 1):

Таблиця 1

Міждисциплінарні перспективи в перекладознавстві

Доступ до нових джерел інформації	Міждисциплінарність дозволяє перекладачам застосовувати підходи й знання з різних галузей науки, що дозволяє збагатити й розширити базу знань перекладознавця й виявляти нові теми й напрями дослідження.
Покращення якості перекладу	Використання міждисциплінарних підходів дозволяє збільшити точність і правильність перекладу шляхом упровадження специфічних знань про певні предметні галузі. Наприклад, перекладачі, які мають медичну освіту, можуть бути більш ефективними під час перекладу медичних текстів, оскільки вони розуміють термінологію й контекст, пов'язаний із цією сферою.
Крос-культурне розуміння	Застосування міждисциплінарних підходів дозволяє перекладачам налагодити крос-культурний діалог і розуміння. Вони можуть розуміти певні особливості й нюанси культури, що впливають на сприйняття й інтерпретацію тексту, що сприяє більш точному перекладу.
Відкриття нових перспектив	Міждисциплінарність сприяє збільшенню толерантності й відкриває нові перспективи у перекладознавстві. Вона дозволяє переносити ідеї, методи й підходи з інших галузей науки, що забезпечить нові можливості дослідження й розвитку.
Розширення спектру професійних навичок	Міждисциплінарність вимагає від перекладачів навичок і компетенцій у різних галузях, що сприяє їхньому більшому професійному зростанню. Так, перекладач з економічної сфери, який володіє фінансовими знаннями, може мати перевагу під час перекладу текстів, пов'язаних із цими сферами.

Отже, для повного розуміння перспектив міждисциплінарності перекладознавства необхідно відійти від бінарного поділу на «літературне» й «нелітературне». Насправді в умовах підвищених потреб певні елементи здаються невловимими: ситуація перекладу й комунікаційний ланцюжок, інформоване використання технологічних інструментів, перекладач, який, залишається у центрі дослідницьких проблем на цей момент, і сприйняття перекладу як сукупності філологічних наук. З огляду на ці елементи й неоднакові знання, якими можуть володіти перекладачі, особливо якщо вони мають лише конкретну практику перекладу або обмежуються викладанням, виявляється, що дослідження, метою яких є розуміння реальності з метою отримання інтерпретації, яка висвітлить певні питання, що виходять за рамки ситуації на місцях, може бути більш орієнтованим на, наприклад, проблеми етики в напруженому економічному або політичному контексті, відповідальність перекладача, оволодіння лінгвістичними, міжкультурними й міждисциплінарними питаннями. Ці проблеми вже досліджені,

але, як і філософські питання, вони вимагають постійного оновлення й відкритості для зовнішнього світу.

Перекладацькі дослідження розосереджені як географічно, так і з погляду підходів, уписаних у різні соціокультурні й академічні контексти. Філологія цікавиться художнім перекладом (включно з релігією), враховує різноманітність дискурсів, включно з технічними й науковими текстами. Між цими двома сферами, філологією й перекладознавством, а також з огляду на встановлені дисциплінарні межі, дослідження в галузі їхньої міжпредметності все ще недостатньо розвинене. Наприклад, те, що стосуються філософії й соціальних наук, іноді анексується літературою (філософія залишається окремою галуззю). Крім того, експоненціальний попит на переклади в галузях гуманітарних і суспільних наук, на додаток до науково-технічних текстів, паралельно з дуже швидким оновленням цифрових інструментів і термінології призвів до впровадження більш ефективних стратегій міждисциплінарних досліджень для перекладацької практики. Як наслідок, відкрився новий шлях перекладацького мислення, що інтегрує цифрові інструменти, термінологію, спеціалізований дискурс, навчання, місце й середовище перекладача. Його розвиток, ймовірно, буде однією з яскравих рис останнього десятиліття, водночас рефлексія або теоретизація, зосереджуючись більше суто на мовах, лінгвістичних операціях, культурних проблемах і «перекладі», здається, сповільнюється.

Можна сподіватися, що структурування поля прагматичного перекладу, рефлексії, закріпленої в «реальному», а також напруга до послідовної перекладацької думки сприятиме розширенню теоретичного горизонту всієї дисципліни, яка цілком може, як і лінгвістика, перетворитися на перекладацькі науки, не знайшовши своєї повної легітимності в науках про мову, літературу або науках про людину й суспільство.

Використання штучного інтелекту у навчання й викладання англійської мови

Традиційні методи навчання й викладання не завжди орієнтовані на потреби й інтереси учасників освітнього процесу. Впровадження штучного інтелекту (ШІ) у вивчення англійської мови відкриває значні можливості для трансформації методів навчання й викладання під сучасні умови. ШІ в освіті дозволяє перейти від стандартного, універсального підходу до індивідуалізованого навчання. Завдяки здатності ШІ аналізувати навчальні потреби, ця технологія спроможна давати персоналізовані завдання й матеріали, що відповідають рівню й стилю вивчення кожного здобувача освіти. Вона є потужним інструментом для створення нового сучасного освітнього простору, який би базувався на унікальних й індивідуальних методиках подання матеріалу й навчання, орієнтована на побажання окремих студентів і відповідає вимогам сьогодення.

Сьогодні використання вищими школами традиційних методів навчання англійської мови залишається загальнопоширеною практикою. В рамках традиційного підходу застосовуються підручники й робочі зошити, вивчаються правила граматики й лексики, здійснюється аудіювання, читання, аналіз іноземних текстів тощо. Практичні посібники, граматичні довідники й словники стали стандартними елементами аудиторних занять, де граматика й словниковий запас займають центральне місце. Проте значне наголошування на граматичних правилах і перекладі текстів може виявитися неефективним для розвитку комунікативних умінь студентів, що особливо відчутно в сучасних умовах, коли англійська є міжнародною мовою спілкування.

Традиційна методика викладання передбачає усну (діалогову) та письмову взаємодію студентів та викладачів під час вивчення англійської [1]. Тому виникає необхідність запровадження нових методів навчання й викладання, які сприятимуть не лише розумінню граматичних аспектів, а й розвитку іншомовної комунікативної компетентності. Традиційні методи навчання й викладання англійської мови у закладах фахової передвищої та вищої освіти можуть не завжди зважати на потреби й інтереси суб'єктів освітнього процесу. У світі, який змінюється і де англійська мова стала невід'ємною частиною глобальної комунікації й професійного розвитку, виникає необхідність їхньої трансформації з використанням штучного інтелекту. Він здатен відкрити нові горизонти для

вдосконалення процесів навчання із застосуванням індивідуальних підходів до вивчення, які будуть доступними й цікавими.

Використання ІІ збільшить зацікавленість студентів, підвищить їхню мотивацію до вивчення, поліпшить ефективність і результативність навчання загалом. Англійська мова як глобальна мова спілкування є важливим засобом міжкультурного спілкування [2]. А вільне володіння нею сьогодні вважається основною перевагою для міжнародної комунікації й доступу до глобального світу. Дослідження інноваційних методів навчання й викладання англійської мови в сучасній вищій школі є важливою науковою задачею, імплементація якої зумовлена необхідністю адаптації до індивідуальних інтересів і потреб кожного здобувача освіти. Трансформація методів через призму штучного інтелекту стає необхідністю для забезпечення конкурентоспроможності випускників. Учасники освітнього процесу відрізняються різноманітними потреб і стилів навчання, і для забезпечення ефективного навчання потрібно на це зважати. Штучний інтелект може відігравати ключову роль у створенні персоналізованих програм і методів з огляду на індивідуальні бажання й інтереси кожного, хто навчається. У зв'язку з цим, обрана тематика дослідження, що знаходиться в центрі ключових інновацій ХХІ століття, є актуальною й потребує подальших наукових досліджень.

Огляд останніх напрацювань з обраної тематики виявив достатню кількість наукових робіт та високий інтерес дослідників. Науковці у своїх працях приділяють значну увагу питанням штучного інтелекту та його впливу на викладання й навчання англійської мови у закладах вищої освіти. Переважно аналіз цієї проблематики охоплює дослідження позитивних і негативних аспектів від запровадження штучного інтелекту, а також можливих ризиків. О. Зубенко вважає, що використання ІІ здатне зробити заняття з вивчення іноземної мови більш ефективними (завдяки покращенню інтенсивності навчального процесу), мотиваційними (сформувати зацікавленість до пізнавальної діяльності й залучити до роботи навіть пасивних студентів) наочними й цікавими (з використанням абстрактного й логічного мислення). Однак дискусійним залишається питання безпеки й ризиків, які можуть виникнути внаслідок застосування цієї технології. Дослідник переконаний, що лише зважання на всі ризики від впровадження ІІ в навчальний процес дозволить ефективно опановувати іноземну мову [3]. Т. Косова наголошує на важливості впровадження штучного інтелекту, зокрема чат-бота GPT, у навчання англійської мови із

застосуванням інтерактивних методів і необхідності індивідуалізації навчальних підходів до кожного здобувача освіти. Проте допускає й ряд недоліків, пов'язаних із цим [4]. Н. Акуп'янц, ґрунтуючись на проведеному дослідженні можливостей, переваг і недоліків використання ІІІ в навчанні англійської мови, експериментально доводить, що його застосування в освітньому середовищі сприяє підвищенню показників продуктивності навчання [5].

Деякі наукові роботи (дослідників В. Краснопольського, Т. Пахомової та Ю. Курилової) були спрямовані на вивчення окремих аспектів нормативно- правової документації з метою розуміння правового врегулювання використання штучного інтелекту під час вивчення англійської мови [6]. Л. Філіпенко, О. Думанський та Козак [7] й М. Мар'єнко та В. Коваленко [8] у своїх розвідках припускають, що ІІІ може стати гарним помічником викладача під час заняття. Л. Вікторова та ін. [9] навели приклади застосування цієї технології під час вивчення іноземної мови, визначили сценарії (як- от «пошук» і «генерація контенту») застосування чат- ботів. Вищесказане дозволяє стверджувати, що обрана проблематика дослідження актуальна й важлива, оскільки штучний інтелект сьогодні широко використовується в усіх сферах людського життя, включно з педагогічним процесом. Незважаючи на те, що багато дослідників вже займалися аналізом ІІІ, який сьогодні вже не являється ноу- хау, тема дослідження ще недостатньо розкрита й потребує подальших наукових розвідок. У світі стрімкого технологічного розвитку підходи до навчання й викладання постійно змінюються й адаптуються до потреб сучасного суспільства.

Вища освіта, яка завжди була каталізатором змін й інновацій, тепер має завдання адаптуватися до викликів ХХІ століття. У цьому контексті вивчення англійської мови, як центрального елемента глобального спілкування, стає основним аспектом освітнього процесу. Методологічна основа вивчення англійської мови є критичною для досягнення успіху в навчанні. Вона охоплює використання сучасних педагогічних методів й інструментів для створення ефективного освітнього процесу. Одним із найважливіших аспектів є індивідуалізація, яка орієнтована на потреби кожного студента. Застосування інноваційних технологій, як- от штучний інтелект, сприяє покращенню якості навчання й розвитку мовленнєвих навичок. Методологічна основа також має за мету розвиток критичного мислення й самостійності здобувачів освіти для підготовки їх до викликів сучасного світу. У цьому контексті важливо поєднувати

традиційні методи з інноваційними підходами, створюючи баланс для оптимального засвоєння лінгвістичних знань і формування іншомовної комунікативної компетентності.

Традиційні форми організації навчання та види навчальних занять у вищій школі є фундаментом, на якому ґрунтується багатовіковий досвід освітнього процесу. Залежно від типу закладу вищої освіти та напряму підготовки фахівців вони охоплюють лекції, лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні заняття та консультації, де акцент зосереджується на передачі та засвоєнні теоретичних знань про мову – граматичні структури, лексичні одиниці, правила вимови тощо. Незважаючи на важливість комунікативного підходу у навчанні іноземної мови, в практиці викладання іноземної мови у ЗВО (за винятком спеціальних мовних факультетів) ще, на жаль, має місце використання граматико-перекладного та інших традиційних методів. Вони не забезпечують достатньої практичної підготовки до реального спілкування в різних життєвих ситуаціях, що є суттєвим недоліком особливо сьогодні, коли міжнародні комунікації виходять за національні межі, оскільки англійська стала глобальною мовою світового спілкування. Впровадження інноваційних методів з використанням штучного інтелекту в педагогіці – це важливий етап у розвитку сучасної освіти. Останні десять років стали періодом стрімкого розвитку технологій та їхнього впливу на всі сфери життя, включно з освітою [10]. Це історія, яка почалася нещодавно, але вже має значний вплив на педагогічну сферу. Широке залучення ШІ поступово змінює освітнє середовище, а педагогічна інновація у цьому контексті є певним інструментом поліпшення якості української освіти [11]. ШІ в освіті дозволяє перейти від стандартного, універсального підходу до індивідуалізованого навчання. Алгоритми й інтелектуальні системи аналізують потреби й можливості кожного студента, генерують персоналізовані завдання й матеріали, що не лише полегшує процес навчання, але й дозволяє викладачам краще розуміти індивідуальні особливості студентів. Педагогічна інновація з використанням ШІ допомагає створити сприятливе середовище, де кожен може розвивати свої здібності найбільш ефективним способом. Однак водночас із численними перевагами з'являються й складні задачі. Важливо забезпечити належне використання технологій і збереження гуманітарних аспектів навчання.

Успішна інтеграція штучного інтелекту в освіту потребує не тільки технічних знань, але й уваги до соціокультурних аспектів і потреб учасників освітнього

процесу. Такий шлях сприяє розвитку кожного випускника, готуючи його до конкурентного середовища на ринку праці. Впровадження інноваційних методів у вивчення англійської мови як іноземної за допомогою ШІ започатковує нову еру в педагогіці. Ця еволюція розпочалася в останні роки й сильно вплинула на процес вивчення мови. Завдяки здатності технології ШІ аналізувати навчальні потреби, вона спроможна розробляти персоналізовані завдання й матеріали, що відповідають рівню й стилю вивчення кожного студента, що відкриває можливість не лише ефективно засвоювати мову, але й робити це в спеціально адаптованому для них темпі й форматі.

Традиційні методи, як-от викладання граматики й вивчення лексики, створюють стійку основу для формування базових лінгвістичних знань. Інноваційні методи, як-от використання інтерактивних додатків, віртуальних ігор і штучного інтелекту, доповнюють традиційний підхід, забезпечуючи студентам цікаві й захопливі заняття. Мультимедійні ресурси, відеолекції й спільні онлайн-проекти розвивають комунікаційні навички шляхом створення реальних ситуацій для мовленнєвої практики. Ця інтеграція традиційного й інноваційного навчання максимізує ефективність процесу, дозволяючи здобувачам освіти засвоювати знання різноманітними й цікавими для них способами. Такий збалансований підхід сприяє якісному розвитку всіх мовленнєвих навичок і формування іншомовної комунікативної компетентності. Штучний інтелект може сприйняти набагато більше інформації, ніж людина, відповідно швидше й точніше виконувати завдання [12]. Інтеграція цієї технології у вивчення англійської розгортає широкий спектр можливостей для оптимізації й трансформації навчання. Інтерактивні методи, які використовує ШІ, можуть зробити заняття цікавішими й різноманітнішими.

Світ не вперше переживає революцію в галузі освіти. Все більше закладів загальної середньої та вищої освіти впроваджують новітні технології, включно із системами штучного інтелекту, щоб покращити процес навчання. Однак успіх цих інновацій залежить не тільки від самих технологій, але й від підготовки й готовності педагогів і студентів до її застосування, що є центральним елементом імплементації сучасних методів навчання з ШІ в освітній процес.

Викладачі – це основні фігури в процесі навчання. Їхнє розуміння й уміння застосовувати інноваційні технології може спричинити велику трансформацію

розвитку студентів. Однак для того, щоб вони могли ефективно впроваджувати штучний інтелект у навчальний процес, потрібна спеціалізована підготовка. По- перше, викладачі повинні зрозуміти, як використовувати доступні технології для оптимізації навчання. Професійні тренінги й семінари можуть навчити додатковим навичкам роботи зі штучним інтелектом. Важливо навчитися адаптувати інноваційні методи до конкретних потреб студентів і занять. По- друге, викладачі повинні бути відкритими до використання інтерактивних методів навчання, навчитися керувати цими інструментами й показати студентам, як належно їх використовувати. По- третє, педагоги повинні бути готові до постійного навчання й удосконалення своїх навичок. Швидкий темп розвитку технологій вимагає стабільного розвитку викладачів. Підвищення кваліфікації може передбачати участь у конференціях, вебінарах, круглих столах, інших обговореннях. Отже, навчання й розвиток педагогічного персоналу є необхідним елементом для забезпечення успішної реалізації ефективних методів навчання зі штучним інтелектом. Тільки завдяки підготовці й відкритості до інновацій, вони зможуть максимально використати потенціал цих технологій і зробити навчання більш захопливим і продуктивним для своїх студентів.

Студенти ж, на відміну від викладачів, не тільки вправно володіють передовими технологіями, а й швидко виробляють цифрові навички. Їхня готовність до інновацій виявляється в швидкій адаптації до різноманітних онлайн- ресурсів і мобільних додатків для вивчення мови. Молоді комфортно використовувати штучний інтелект, оскільки вона розуміє, як застосовувати технології – від інтерактивних асистентів, які коригують вимову, до інтелектуальних систем адаптивного навчання, що пристосовуються до індивідуальних потреб – полегшують їхній навчальний процес. Такий сучасний підхід сприяє їхньому високому рівню самодисципліни й контролю за успіхами у навчанні. Студенти надають перевагу активному стилю навчання, яке забезпечує більшу автономію, простір для творчості й індивідуальність [13]. Вони усвідомлюють, що штучний інтелект – це інструмент, який розширює їхні можливості й перетворює вивчення англійської на цікавий та ефективний процес. Тому інтеграція ІІІ дозволяє впроваджувати інноваційні методи навчання й викладання, спрямовані на підвищення зацікавленості й мотивації студентів. З його допомогою можна створити персоналізовані програми навчання, орієнтовані на індивідуальні цілі й рівень знань кожного здобувача освіти. Така освітня методика

перетворює процес навчання у цікаву навчальну гру, де кожен учасник освітнього процесу може сприймати вивчення мови не лише як інструмент спілкування, а й як джерело творчої самореалізації. До інноваційних методів навчання й викладання можна віднести: застосування інтелектуальних чат-ботів, організацію мультимедійних лекцій з індивідуальним трекінгом, створення віртуальних мовних лабораторій, розробку проектних завдань на основі інтелектуальних систем, проведення аудіо-лінгвістичних імітаційних сесій, впровадження мобільних смарт-додатків, імплементацію технологічних ігор. Ці методи, які ґрунтуються на технології ІІІ, сприяють більш ефективному вивченню англійської мови, створюють динамічне середовище для навчання й спілкування, надають ще більше можливостей для гнучкої й індивідуалізованої освіти кожного студента (табл.2).

Таблиця 2

Інноваційні методи навчання й викладання англійської мови у вищій школі				
№ п / п	Метод	Роль студента	Роль викладача	Результат
1	Інтелектуальні чат-боти	Студент взаємодіє з інтелектуальним чат-ботом, який виконує роль мовленнєвого наставника. Він може давати завдання для покращення навичок, обговорювати теми й коригувати помилки	Викладач відстежує прогрес студентів за допомогою системи аналізу. За необхідності дає поради, додаткові роз'яснення й допомогу студенту у вивченні мови	Персоналізована підтримка й взаємодія, автоматизоване оцінювання, стимулювання активності, аналіз прогресу
2	Мультимедійні лекції з індивідуальним трекінгом	Студент слухає мультимедійні лекції й бере участь у віртуальних дискусіях. Система штучного інтелекту аналізує реакції й рівень розуміння, підлаштовує матеріал під індивідуальні потреби	Викладач надає штучному інтелекту початкові інформаційні дані для віртуальної дискусії й ефективного проведення заняття, зосереджує увагу на необхідних темах і завданнях	Персоналізоване навчання, оптимізація складності матеріалу, гнучкість навчання, індивідуальне відстеження прогресу

3	Віртуальні мовні лабораторії	Студенти працюють у віртуальних мовних лабораторіях, де штучний інтелект аналізує їхню вимову, граматику й лексику. Інтерактивні вправи дозволяють практикувати мовні навички в реальних ситуаціях	Викладач складає інтерактивні вправи й формулює теми для обговорення в мовних лабораторіях відповідно до напрямку спеціалізації студента й рівня його підготовки	Вдосконалення мовленнєвих навичок, аналіз сильних і слабких сторін студентів, відстеження прогресу, інтерактивний спосіб подання матеріалу
4	Проектні завдання на основі інтелектуальних систем	Студенти працюють над мовними проектами, використовуючи інтелектуальні системи для аналізу й оптимізації результатів	Викладачі діють як наставники, надають групові й індивідуальні консультації	Сприяння розвитку критичного мислення й практичних навичок спілкування, командна робота, креативне рішення проблем, звітність і презентації, вміння застосовувати набуті знання у реальних комунікативних ситуаціях
5	Аудіо-лінгвістичні імітаційні сесії	Студенти беруть участь в імітаційних сесіях, де штучний	Викладачі надають відгуки та індивідуальні	Покращення вимови й розвиток слухового

		інтелект аналізує їхню вимову й акцент. Завдання полягає в точному відтворенню англійських текстів, озвучених носіями мови	рекомендації для поліпшення вимови, допомагають студентам розширювати їхні мовленнєві навички	сприймання тексту з різними акцентами
6	Мобільні смарт-додатки	Студенти використовують мобільні смарт-додатки для коротких експрес-уроків і вправ, які адаптуються до їхнього розкладу й предметів, які вивчаються	Викладачі обирають матеріал для вивчення, стежать за успіхами студентів, коригують рівень складності матеріалу, обсяг домашнього завдання залежно від прогресу студента	Мобільність і зручність навчання, адаптивні вправи й матеріали, моніторинг часу вивчення
7	Технологічні ігри	Студенти грають у віртуальні ігри, де вони вирішують інтелектуальні завдання, спрямовані на розвиток мовлення й лексики	Викладачі розробляють й оцінюють інтелектуальні завдання, забезпечують конструктивний зворотний зв'язок	Командна робота, розвиток соціальних і комунікаційних навичок, практичне вдосконалення іншомовного мовлення

Отже, за допомогою інноваційних технологій, як-от інтерактивні додатки й онлайн-платформи, студенти зможуть покращити навички читання, письма, говоріння й слухання. Така трансформація методів навчання й викладання англійської відповідно до сучасних умов дозволяє викладачам і студентам одночасно користуватися перевагами як традиційного, так і новаторського підходів: стабільною базовою основою й високотехнологічними можливостями. Ця методика стає ключем до ефективного й цікавого вивчення англійської мови і готує

студентів до вільного й безперешкодного спілкування в міжнародному середовищі. Сучасне заняття з вивчення англійської мови – це більше, ніж просто заняття в класі з підручником і викладачем. Це інтерактивний, інноваційний і захопливий процес, який використовує передові методи й технології для досягнення найкращих результатів у навчанні й спрямований на розвиток мовленнєвих навичок і спілкування в сучасному світі. Змоделюємо заняття у закладі вищої освіти з вивчення англійської, яке є яскравим прикладом інноваційного підходу до навчання мови і спрямоване на створення високотехнологічного навчального середовища, розвиток мовленнєвих навичок й активне спілкування іноземною мовою. Розглянемо детально структурні частини практичного заняття, дії викладачів і студентів на кожному етапі. Зауважимо, що тривалість заняття, як і його окремих етапів, може бути змінною, залежно від типу закладу вищої освіти, кількості студентів у малих групах, рівня їх мовної підготовки та цифрової грамотності. Припустимо, що це заняття на тему: "Мовленнєва інтеграція в сучасному світі". Мета заняття: Розвивати навички мовлення й спілкування, використовуючи інноваційні методи штучного інтелекту.

Структура заняття:1

1. Вступна частина (5 хв): введення в тему уроку за допомогою короткого відеоролика або анімованого відео, що ілюструє важливість мовленнєвої інтеграції в сучасному світі.

2. Інтерактивне завдання (10 хв): Студенти використовують гаджети (мобільні телефони, планшети або ноутбуки) з попередньо встановленим чат-ботом, який генерує мовленнєві ситуації. Вони в парах або групах обговорюють і розв'язують ці ситуації.

3. Використання VR(15 хв): запрошення студентів у віртуальне середовище для покращення їхнього діалогічного мовлення. Кожен з них має можливість спілкуватися з іншими учасниками у віртуальному світі для практики мовленнєвих навичок.

4. Груповий проект (30 хв): розділення класу на групи й надання початкової інформації для створення інноваційних відео-презентацій. Використання технологій для їхньої підготовки й показу.

5. Презентація та обговорення (15 хв): Презентація проєктів і обговорення висновків, зроблених студентами під час виконання інтерактивних завдань і проєктів. Запитання для обговорення відповідно до теми заняття.

6. Заключна частина (5 хв): аналіз отриманих висновків і підведення підсумків навчального заняття. Використання QR- кодів для роздачі додаткових матеріалів або рекомендацій для самостійного вивчення, оскільки самостійне навчання є важливою складовою сучасного викладання англійської мови [14].

На практичних заняттях вирішуються різноманітні інтерактивні завдання з використанням мобільних телефонів, планшетів або ноутбуків зі становленими чат- ботами. Здобувачі освіти мають можливість використовувати віртуальну реальність (VR) для спілкування з іншими учасниками, що робить навчання більш захопливим і цікавим. Груповий проєкт, що йде за цим, розбиває клас на групи й сприяє створенню інноваційних відеопрезентацій. Колективно студенти обговорюють різні кейси й шукають оптимальні практичні рішення, що розвиває креативність і сприяє налагодженню комунікаційних навичок. Після завершення проєктів проводиться їх презентація, аналіз й обговорення результатів і висновків, які студенти зробили під час заняття. Завдяки цьому вони можуть зрозуміти свої сильні й слабкі сторони й удосконалити свої мовленнєві навички. Наприкінці заняття викладач дає студентам додаткові матеріали й рекомендації для самостійного вивчення мови, використовуючи QR- коди. Таке сучасне заняття мотивує й створює інноваційне навчальне середовище, де студенти активно залучаються до вивчення мови.

Запропонована структура заняття спрямована на створення активного й високотехнологічного середовища для вивчення мови, використовуючи інноваційні методи й технології. Ефективність і доцільність проведення заняття з вивчення англійської мови у вищих школах сучасного світу мають велике значення, особливо в умовах підвищення важливості мовленнєвої взаємодії в глобалізованому суспільстві. Однією з основних інноваційних практик викладання англійської у закладах вищої освіти є використання спеціалізованих додатків, які працюють на базі штучного інтелекту. Вони вже активно застосовуються в навчанні й здобули велику популярність серед студентів і викладачів. Вони спрощують навчання й забезпечують процес індивідуалізації.

До найпопулярніших додатків, які доступні кожному українцю, можна віднести:

1. Duolingo(iOS,Android): використовує гру й інтерактивні завдання для вивчення мов. Має вбудований чат- бот для практики реальних розмов.
2. RosettaStone(iOS,Android): платформа, яка використовує технології розпізнавання мови й містить віртуальні вправи для ефективного вивчення мов.
3. Babbel(iOS,Android): мобільний додаток, який пропонує короткі й практичні уроки з використанням інтерактивних завдань.
4. Memrise(iOS,Android): додаток для вивчення слів і фраз, який використовує картинки й асоціації для запам'ятовування.
5. BBC Learning English (iOS,Android): надає доступ до відеоуроків, аудіоматеріалів й ігор для покращення різних мовних навичок.
6. Hello Talk (iOS,Android): спільнота для обміну мовами, де користувачі можуть спілкуватися з носіями мов і коригувати одне одного.
7. Lingodeer (iOS,Android): використовує анімації й інтерактивні завдання для вивчення мов.
8. Elsa Speak (iOS,Android): застосовує технології штучного інтелекту для тренування вимови й аудіювання.
9. Speechling(iOS,Android): додаток для тренування вимови й засвоєння фраз за допомогою аудіофайлів і записів носіїв мов.
10. Busuu (iOS,Android): гармонізує вивчення мови з використанням інтерактивних вправ.

Ці додатки поєднують навчання й використання інноваційних методів і технологій штучного інтелекту. Вони відкривають безмежні можливості для вивчення англійської мови у закладах вищої освіти, забезпечуючи індивідуалізований підхід до навчання. Тому студент може обрати для вивчення мови будь- які ресурси, які є засобами навчання й розвитку його мотиваційної активності [15]. Спрощені ігри, інтерактивні завдання й чат- боти роблять навчання цікавим й ефективним. За допомогою технологій штучного інтелекту додатки адаптуються до потреб студентів. Вони втілюють ідею доступного й

інноваційного вивчення англійської мови, допомагають їм досягати високих результатів у навчанні. Важливою складовою адаптації сучасних інноваційних методів навчання й викладання англійської мови є трансформація навчальних програм (курикулумів).

Перспективи використання інноваційних методів і штучного інтелекту в навчанні англійської мови у вищій школі дуже важливі для розвитку освітнього процесу. Наведемо основні з них:

- підвищення ефективності навчання: використання інноваційних методів, як- от віртуальні інтерактивні платформи, підвищить зацікавленість й ефективність навчання;

- індивідуалізація підходів: штучний інтелект може адаптувати навчальний матеріал до індивідуальних потреб кожного, застосовуючи персоналізований підхід до вивчення;

- створення сприятливого середовища для навчання: інтерактивні методи й використання технологій можуть створити цікаве середовище для вивчення мови, що сприяє активізації навчання;

- розвиток мовленнєвих навичок: використання технологій для покращення аудіювання, читання, письма й говоріння покращить практичні навички мови;

- глобальна доступність: онлайн- ресурси й додатки зі штучним інтелектом забезпечать глобальний доступ до вивчення англійської мови, дозволивши студентам отримувати якісну освіту у закладі вищої освіти –реальна практика в мовленні: використання технологій для створення віртуальних сценаріїв і чат- ботів дозволяє студентам отримати реальний досвід спілкування в різних ситуаціях;

- аналіз прогресу й оцінювання: інструменти штучного інтелекту можуть детально аналізувати прогрес студентів і забезпечити об'єктивні методи оцінювання;–підготовка до ринку праці: використання сучасних методів і технологій може підготувати майбутніх випускників до вимог сучасного ринку праці, де володіння англійською є важливою конкурентною перевагою.

Ці перспективи покращать якість навчання й підготовки здобувачів освіти до викликів сучасного світу. Та незважаючи на наявність значних перспектив, технології штучного інтелекту повинні використовуватись виважено й обережно [16].

Використання інноваційних методів із застосуванням новітніх технологій в процесах навчання англійської мови у вищій школі відкриє нові горизонти для студентів, забезпечить персоналізований та ефективний підхід до вивчення. За допомогою цих технологій ми зможемо сформувати гнучке навчальне середовище, розвивати іншомовну комунікативну компетентність й перетворити освіту на потужний інструмент сьогодення.

Викладачі та студенти, як головні суб'єкти освітнього процесу, повинні бути готовими до нових реалій сьогодення, де використання штучного інтелекту є повсякденною нормою. На заміну стандартним традиційним методам і підходам у викладання іноземної (англійської мови) повинні прийти нові, сучасні методи викладання, які передбачають використання технологій ШІ.З авдяки запропонованим інноваційним методам навчання й викладання освітній процес стане індивідуалізованим і гнучким, зможе адаптуватися під потреби кожного студента чи викладача.

Комунікативна природа художньої літератури: декодування авторських сенсів (на прикладі літературної комунікації ХХІ століття)

Значущість творчості Ж.-Ж. Руссо для європейської культурної свідомості не потребує спеціального підтвердження. Його публіцистичні трактати увійшли в історію політичної та філософської думки, Руссо – автор роману «Еміль, або про виховання» вважається засновником педагогічних наук, роман «Юлія, або Нова Елоїза» визнано класичним взірцем сентименталізму, зрештою, його музичні твори та статті з теорії музики стали частиною історії цього виду мистецтва. Унікальною творчу спадщину Руссо робить і те, що протягом останніх майже двохсот п'ятдесяти років, що минули після смерті письменника, в кожную історичну епоху його ідеї залишаються доречними в дискусіях щодо проблем сучасності. Ключовим літературним здобутком, з яким пов'язують фундаментальний

переворот або автобіографічну революцію, що спричинила переосмислення ролі автора у художньому творі, є «Сповідь», яку вважають перехідним етапом від мемуарів, писати які могли виключно аристократи, до демократичного жанру автобіографії. Тому не слабшає інтерес до постаті Руссо і у XXI сторіччі. Про це свідчить значна кількість досліджень, які щорічно публікуються французькою, англійською, італійською, китайською, німецькою, польською мовами. Аналіз матеріалів збірників «Rousseau Studies» (2013–2019) та «Annales J.-J. Rousseau» (1905–2023) доводять, що наукові розвідки, присвячені Руссо, вийшли за межі літературознавства і перемістилися у сферу антропології, дискурсології, культурології, наратології, рецептивної естетики, теорії комунікації. Прочитання і осмислення творчої спадщини письменника дозволяє простежити, як змінюється рецепція творчості в рамках літературної культури різних історичних епох та систем цінностей.

У фокусі досліджень сучасних літературознавців перебувають перед усе автобіографічні твори Ж.-Ж. Руссо. До таких уналежнюють «Сповідь» (1765–1770), «Діалоги: Руссо судить Жан-Жака» (1774–1776), «Прогулянки самотнього мрійника» (1776–1778). «Сповідь» посідає в цьому ряду особливе місце, оскільки вважається, що у ній найяскравіше проявився літературний талант письменника, своєрідно реалізовано сплав досягнень рококо, сентименталізму, Просвітництва, сенсуалізму, намічено деякі аспекти майбутньої романтичної естетики, зроблено внесок у поглиблення психологічного аналізу. На рівні поезики «Сповідь» розглядається як твір, що заклав основи жанру художньої автобіографії і вважається одним із її класичних зразків.

Важливою передумовою для нового осмислення значення Руссо у літературному процесі XX і XXI ст. стало розуміння ролі автора. Як зазначає М. Яніон, «у нього (Руссо) наявні всі ці проблеми і всі ці конфлікти, і труднощі творення мистецтва, творення автобіографії, які характерні для літератури XX-го століття» [Janion, 2001]. Аналізуючи особливості автобіографізму, дослідники

відзначають, що у сучасній літературній комунікації роль оповідача змінюється настільки, що веде до актуалізації фігури реального автора. Автобіографізм і правдоподібність створеного ним світу стає інструментом для гри з читачем, глядачем, електоратом, що знайшло відображення у концепті прозорості як принципа публічного існування, на що звертає увагу М. Беньчик [Bieńczyk, 2015, с. 96]. У позалітературній сфері навмисно імітована, наприклад, учасниками політичної комунікації, сповідальність слугує прийомом порушення приватності і дає можливість автору маніпулювати свідомістю читача, слухача, глядача. Отже, можна припустити, що головні цінності спадщини Руссо для сучасного читача знаходяться не в художній, а в більш важливій, соціальній сфері, яку читач як учасник суспільної комунікації може зрозуміти, відчитати, усвідомити за допомогою художньої мови сповіді, створеної Ж.Ж. Руссо.

У вітчизняному руссоїстському дискурсі переважають розправи, зосереджені на вивченні філософської та педагогічної спадщини Руссо. Натомість коло робіт, у яких «Сповідь» розглядається в контексті літературного процесу, є відносно невеликим. Зокрема, Г. Шевців не обійшов увагою проблему впливу руссоїстського типу сповідальності на поетику «Поезії і правди» Гете [Шевців, 2006], а також дослідив модель дитинства «Сповіді» у контексті європейського спогадового письма XVIII–XIX сторіч [Шевців, 2017]. Увагу Л. Джигун привертає «Сповідь» як твір, що реалізує перехід жанру сповіді з релігійної сфери у світську і тим самим «набуває характеру європейського розумового дискурсу» [Джигун, 2018, с.112]. А. Стеценко висвітлює специфіку «Сповіді» Руссо шляхом порівняння особливостей художньої мови твору з мовою музики. У ході аналізу художнього простору «Сповіді» дослідниця пов'язує «омузичення» оповіді героя Руссо та зміну комунікативної ситуації «Я – Інший». «Герой об'єктивізує себе у мові (Д.А. Фостер) водночас як суб'єкт сповіді та її адресат, що продукує наголос на оповіді як естетичній діяльності з особливим значенням метаоповіді» [Стеценко, 2019, с. 8], – стверджує авторка.

Заслуговує на окрему увагу питання про терапевтичну роль жанру сповіді під час війни. Терапевтична функція сповіді, яку усвідомлює і використовує перед усе оповідач, переноситься і на читача. Авторка психологічної розвідки І. Гудінова стверджує, що у критичних життєвих ситуаціях сповідальна проза, в тому числі і «Сповідь» Ж.Ж. Руссо, здатна зцілювати людину з посттравматичними розладами [Гудінова, 2017].

Незважаючи на великий масив робіт, присвячених творчій спадщині Руссо як потужному інтертекстуальному явищу, системне вивчення сповідальності у текстах письменника, заявлене як проблема, вимагає ґрунтовного дослідження. Це відкриває шляхи літературознавчого пошуку. Пильна увага до особливостей розуміння, як через різні форми авторської присутності автобіографічна проза Руссо вибудовує стосунки з читачем, допомогла б, з одного боку, заповнити наявну лакуну, а з іншого – актуалізувати нові смисли.

На початку «Сповіді» Руссо запрошує читача на суд над ним і над собою. Жанр сповіді визначає певні норми комунікативної взаємодії між автором та читачем, насамперед передбачає конкретного адресата – перед усе самого себе, автора, потім читача. Присутність автора в тексті виражається як певна узагальнена свідомість, смислове начало, що стоїть за текстом і за допомогою тексту виражене в культурі. Якщо йдеться про свідомість, то вона має бути до когось звернена, бо без діалогічної спрямованості, як зазначав М. Бахтін, вона не має сенсу. Таким чином, смислове поле діалогу автора і читача будуть об'єктом вивчення у нашій статті. Методологічною основою нашого дослідження стали ідеї Ганса Роберта Яусса та Вольфганга Ізера про літературну комунікацію [Яусс, 2009; Iser, 1979]. Модель літературної комунікації за аналогією з моделлю мовленнєвої комунікації Р.Якобсона [Якобсон, 2002, с.361], що застосовується для взаємодії (відправник – повідомлення – одержувач), розглянута з точки зору рецептивної поетики, описує можливість сприйняття повідомлення – розуміння смислу художнього твору. «Взаємодія між твором і реципієнтом завжди відбувається за посередництвом

літературної комунікації», – зазначає Яусс [Яусс, 2009, с. 179]. Згідно з цією моделлю, літературна творчість та рецепція вимагає принаймні двох учасників: того, хто створює літературний текст, і того, хто його читає, причому сам художній текст виступає як повідомлення між автором та читачем: «автор водночас є «реципієнтом», для якого він починає писати. Внаслідок цих різноманітних дій зміст твору завжди складається в новий – як результат поєднання двох чинників: горизонту сподівань (або первинний код), що його передбачає твір, і горизонту досвіду (або вторинний код), який виникає завдяки реципієнтові» [Яусс, 2009, с. 179]. Завдання літературознавчого дослідження, як зазначає вчений – «віднайти літературну комунікацію», бо «саме через цю взаємодію реалізується безперервний обмін між автором, твором і читачем, між теперішнім і минулим досвідом мистецтва» [Яусс, 2009, с. 180]. В. Ізер визначав літературну комунікацію як процес стосунків між текстом і читачем, що здатен до саморегуляції [Iser, 1979, с.14]. Процес рецепції відбувається у взаємодії «горизонту читацьких сподівань» з «горизонтом тексту». Рецепцію тексту можна описати як процес синтезу або «танення» [Jauss, 1980, с.327] внутрішнього горизонту тексту та практично-життєвого горизонту очікування читача. Літературна комунікація вибудовує сенс тексту, визнаючи діалогічні відносини між текстом та реципієнтом, причому горизонт множинності смислів тексту є плинним [Яусс, 2009, с. 180]. Завдяки такому підходу тексти минулого, вважає вчений, можуть зазвучати в унісон з теперішнім часом. Таким чином, Яусс стверджує, що текст перетворюється на твір тільки тоді, коли його прочитано і якщо його прочитано, коли він справді сприймаються читацькою аудиторією.

Хоча автор і читач відділені один від одного у просторі і часі, запорукою успішної комунікації є наявність кодів літературного виробництва та сприйняття, тобто правила написання та читання текстів. Автор та читач повинні віднайти спільну мову, щоб між ними відбулася вдала комунікація. Умовою розуміння тексту є опанування читачем мови твору, його кодів, такий адресат здатний

актуалізувати комунікативні стратегії. 3. Мітосек виокремлює цей важливий аспект літературної комунікації, зазначаючи, що вона не обмежується лише поетикою, але дозволяє вивчати проблему багатозначності літератури, «податливості твору на різні способи прочитання», «асиметрію між «кодами надання» та «кодами сприймання» [Мітосек, 2006, с. 212].

Вивчення закономірностей між кодами надання та кодами сприйняття здійснено у роботах з теорії тексту Ю. Лотмана. Лотман трактує процес комунікації як переклад з мови мого «Я» на мову твого «Ти», процес, за якого коди учасників не тотожні один одному, а лише перехреснюються, та, за висловом ученого, утворюють «множинності, що перетинаються» [Лотман, 1977, с. 12–13]. Ключовим у цьому аспекті позиціоновано виокремлення двох видів текстів: T1 – текст найпростішого типу, що є мовби «упаковкою» для незмінного змісту комунікації, і T2 (наприклад, художній текст) – складне утворення з нетривіальними відносинами між субтекстами. У другому випадку адресат виявляється тією інстанцією, завдяки якій запускаються механізми генерації нових повідомлень. Ю. Лотман описує формування смислу як складного явища, наголошуючи, що протягом історичного існування певного тексту різні, часом протилежні смисли, будують його розуміння. Для того, «щоб текст почав генерувати нові змісти, він має бути включений у комунікативну ситуацію, у якій виник би процес внутрішнього перекладу, семіотичного обміну між його підструктурами» [Лотман, 2009, с.205]. «Відірваний від комунікаційних зв'язків, T2 «не працює». Але варто включити його в комунікаційну структуру, почати пропускати через нього зовнішні повідомлення, як він починає функціонувати як генератор нових повідомлень і текстів. Варто зняти з полиці «Гамлета», прочитати його або поставити на сцені, підключивши до нього читача або глядача, як він почне функціонувати як генератор нових повідомлень і відносно автора, і відносно аудиторії, і відносно нього самого» [Лотман, 1992, с. 27]. Як зазначає Лотман, часом текст, щоб стати активним учасником літературної комунікації, повинен

перетворитися зі «свого» на незнайомий і «чужий» щоб стати необхідним «для творчого розвитку «свого» або (що те ж саме) контакт з іншим «я» становить невід'ємну умову творчого розвитку «моєї» свідомості» [Лотман, 2009, с.199].

Рецепція є суспільним явищем, що включає в себе різноманітні процеси, але серед форм вивчення рецепції можна уналежнити, як зазначає Л. Хардвік, повторення формальних елементів, знакових епізодів, стилю, тематики [Hardwick, 2016, с.19]. Розгляд рецепції тематики «Сповіді» Руссо буде предметом нашої розвідки. Уважне прочитання розправ Г. Яусса, В. Ізера та Ю. Лотмана дозволить здійснити спробу аналізу авторської риторики, що передбачає, за твердженням Т. Автухович, аналіз «структури авторського «я» та принципів авторського діалогу з миром і культурою» [Автухович, 2006, с. 15]. Як зазначав Ю.Лотман, «Гамлет» – це не тільки текст Шекспіра, але й пам'ять про всі інтерпретації цього твору» [Лотман, 2010, с.22], що формують нові смисли первинного тексту.

У контексті концепцій Г.Р. Яусса, В. Ізера та Ю. Лотмана простежимо, яким чином починає функціонувати «Сповідь» Ж.-Ж. Руссо у сучасній літературній комунікації, як горизонт тексту взаємодіє з горизонтом читацьких сподівань а також увиразнимо, які смисли «Сповіді» сучасний читач прочитає насамперед, а які – відходять на другий план, тобто з'ясуємо, як відбувається процес відчитування смислів, закладених автором у текст. Під смислами ми розуміємо концепти створеного автором художнього світу, досягнення яких вимагає від читача «відповідальної добудови смислового цілого» [Тюпа, 2017, с. 221]. Ще однією умовою розуміння смислу В. Тюпа називає спостережливість, що виражена у вразливості читача та його здатності до переживання, викликаних твором. Таким чином, умовою прочитання смислів вважаємо розрізнення суб'єктної організації тексту та об'єктної впорядкованості художнього враження.

Основним предметом нашого дослідження обрано «Сповідь» Ж.-Ж. Руссо із залученням, за потреби, начерку до неї під назвою «Мій портрет» (дату написання не встановлено). Для наочності виокремимо кілька ключових тем «Сповіді», котрі,

за слушною думкою В. Тюпи, в контексті рецепції активують певні смисли (концепти) і сприяють «інкарнації смислу» [Тюпа, 2017, с. 221–222].

Першою порушимо тему соціального походження автобіографічного героя. Руссо регулярно акцентує увагу читача на приналежності героя до так званого третього стану – до верстви ремісників, яка не має спадкового фінансового капіталу та живе за рахунок своєї професії і своєї праці. Вже у передмові до «Сповіді» Руссо чітко окреслює своє бачення. У Невшательському варіанті передмови він пише так: «Et qu'on n'objecte pas que n'étant qu'un homme du peuple, je n'ai rien à dire qui mérite l'attention des lecteurs» [Rousseau, 1959, p. 1150]. (І нехай не заперечують, що, будучи лише людиною з народу, я не маю сказати нічого, що заслуговує на увагу читачів. Далі він продовжує: «Si j'ai pensé plus et mieux que les Rois, l'histoire de mon âme est plus intéressante que celle des leurs (якщо я думав більше і краще за королів, то історія моєї душі цікавіша за їхню)» [Rousseau, 1959, p. 1150].

У начерку до «Сповіді» під назвою «Мій портрет» Руссо значно жорсткіше наполягає на своєму праві говорити про себе публічно: якщо є читачі, які вважають, що бідняк не гідний бути об'єктом всезагальної уваги, то Руссо адресує свій твір не їм. «Ce n'est pas pour ceux-là que j'écris (Я пишу не для них)» [Rousseau, 1959, p. 1120], – підсумовує він. Руссо заявляє про право людини говорити про себе – право говорити і бути почутою. Він говорить про свободу висловлювання, яка має залежати не від соціального становища автора, а виключно від сутності самих думок.

Для читача XVIII ст. ця ідея не становить основу світогляду. Згідно з його уявленнями, правом на публічність користуються переважно знатні особи, наділені високим соціальним статусом від народження. Тому Руссо вдається до аргументування свого права на суспільну увагу і повагу. Він послідовно демонструє, як його герой, обдарований самоук, не маючи системної освіти, самотійно опановує ціле коло наук: алгебру, геометрію, ботаніку, історію,

філософію, географію, латину. Детально зображує процес самонавчання з усіма його складнощами й перипетіями. Показує читачеві-сучаснику, що навчання – це важка праця, яка приносить успіхи й невдачі. Про заняття латиною, обов’язковою для людини XVIII ст., пише так: «Ці заняття були найважчими, і я ніколи не міг досягти в них особливих успіхів. ... Я губився у великій кількості правил і, запам’ятовуючи останнє, забував усі попередні. ... Із часом, завдяки вправам, я почав вільно читати латинських авторів, але так і не навчився писати й говорити цією мовою» [Руссо, 2014, с. 228]. Руссо пояснює читачеві, що, набувши певного рівня знань, людина стає здатною осмислювати навколишній світ, а людина обдарована – перевлаштовувати, змінювати його на краще. І саме ця людська здатність, упевнений Руссо, найважливіша для суспільного прогресу. Руссо послідовно й наполегливо веде читача до думки, що продукування й розвиток суспільно корисних ідей важливіші за соціальний статус їх автора.

Натомість сучасний читач вже не потребує аргументів для ствердження права людини на власне висловлення. Він по іншому уявляє систему конвенцій і домовленостей, яка стоїть за текстом. Сучасний читач має в освітньому бекграунді знання про Велику французьку революцію 1789 р. (що стосується переважно моральної сфери), і тому соціальне походження людини не є для нього критерієм оцінки чи судження. З цієї перспективи сучасного читача можна вважати ідеальним читачем автобіографічних творів Руссо, тобто читачем, який здатний сприймати текст у всій різноманітності відносин з текстом, поділяє і сприймає авторські цінності людської індивідуальності й свободи слова у діалозі з текстом. Маючи цей спільний з Руссо «фундамент» (за Р. Якобсоном, спільний код комунікації), сучасна читацька свідомість оприявнює в тексті ідеї про цінність знання та здатності людини до генерування нових смислів.

Показовим у «Сповіді» уважаємо епізод презентації опери «Сільський чаклун» у Парижі. Розповідь про подію перемежовується авторефлексією героя, який висловлює власну філософську й соціальну позицію. «Того дня я був у своєму

звичайному недбалому вбранні з довгою бородою і в погано причесаній перуці» [Руссо, 2014, с. 361], – так описано появу героя в театрі на прем'єрі опери. Присутність на прем'єрі короля і знаті провокує героя на роздуми про своє соціальне становище, про можливість для плебея дорівнятися вищим сановникам завдяки своєму таланту.

У визначенні значущості «таланту» («генія») Руссо випереджає романтиків. Крім того, на рівні самосвідомості автобіографічного героя відчутне перекликання з ідеями трактатів «Міркування про походження й підстави нерівності...» (1755) і «Суспільний договір» (1762). На думку героя, його проникливий розум і обдарованість мають знівелювати соціальні відмінності. У своїх міркуваннях він висновує, що, окрім рівності із сильними світу цього, йому необхідна незалежність від них: «Я на своєму місці, бо дивлюся постановку власної п'єси, мене запросили, і я для того й написав її, і, врешті-решт, ніхто не має більших прав, ніж я сам, втішатися плодом моєї праці і мого таланту» [Руссо, 2014, с. 361]. У цьому бажанні не зважати на суспільну думку, навіть в одязі, Руссо – попередник витівок романтиків, що епатують товариство (пригадаємо легендарний червоний жилет Т. Готье).

Ще одна тема, важлива в аспекті рецепції «Сповіді», – конфлікт особистості з суспільством. Тема нерозуміння, образ, підступності й переслідувань простежується в усій автобіографічній прозі Руссо, починаючи від начерків до «Сповіді» («Автобіографічний фрагмент» та «Мій портрет»), через саму «Сповідь», «Діалоги: Руссо судить Жан-Жака» і до «Прогулянок самотнього мрійника». Конфлікт посідає чільне місце в другій частині «Сповіді» і фактично стає рушійною силою сюжету. Руссо розвиває конфлікт поетапно, від окремих непорозумінь автобіографічного героя з покровителями й колом інтелектуалів до повсюдних цькувань і переслідувань. У цьому конфлікті суспільство схарактеризовано як злагоджена група людей, котра разом виступає проти наратора. Дії суспільства визначено як «змова» (le complot) з метою знищення

репутації Руссо. Письменник розцінює поведінку друзів і близьких як зраду, що, зауважимо, не завжди відповідало дійсності.

У прагненні пояснити читачеві причини й природу цього конфлікту герой вдається до багатослівних рефлексій у поєднанні з надмірною емоційністю і суб'єктивністю. Інколи він виходить за межі коректності та вдається до особистих образ, як, наприклад, на адресу мадам д'Епіне. До причин конфлікту Руссо уналежнює інтелектуальні дискусії з енциклопедистами (Вольтером, Дідро), матеріальні непорозуміння з видавцями або покровителями, особистісні (з Гольбахом, мадам д'Епіне, родичами Терези Левассер та ін.).

Для європейського читача XVIII ст., який чув про Руссо або читав його книги, ім'я автора було ім'ям конкретної людини із власною біографією, бо культ письменника, як зазначає М. Людвісяк, був пов'язаний з його особистістю [Ludwisiak M., 2007, s. 90], тому усі деталі конфлікту могли становити неабиякий інтерес. Для читача-нашого сучасника перипетії конфлікту виявляються мало значущими й другорядними, натомість вагомим є факт цькування суспільством окремої людини, а також усвідомлення, що цькування відбувається тому, що ця людина не така, як усі, тобто вона інакша. Унікальність та інакшість автобіографічного героя увиразнено в епізоді відмови від королівської пенсії, яка могла б вирішити його фінансові проблеми та додати суспільної ваги й пошани.

Відмова героя від відзнаки, пропонованої особисто монархом, лишається незрозумілою для його оточення, тоді як для автобіографічного героя це непросте рішення – логічне й усебічно обґрунтоване. Серед причин відмови він називає поганий стан здоров'я та невміння вести світську бесіду на високому рівні. Головна ж причина пов'язана з філософськими поглядами автобіографічного героя: він переконаний, що для справжнього філософа завжди мають бути пріоритетними свобода вибору й моральна незалежність. Його поведінка і спосіб життя неодмінно мають відповідати проголошуваним принципам: «Прощавай, істино, свободо і мужносте! Після цього я не наважився б міркувати про незалежність і

безкорисливість. Приймавши пенсію, мені довелося б лестити або мовчати» [Руссо, 2014, с. 363–364]. Інтенація, що завершує низку важливих для Руссо соціально-етичних категорій, та дилема завершального висновку виразно відтворюють експресивно-емоційне напруження міркувань автобіографічного героя, чим утілено сентименталістський принцип поєднання інтелектуального й емоційного начал.

Ще один яскравий приклад увиразнення інакшості автобіографічного героя пов'язаний із його рішенням залишити Париж. І тут герой так само руйнує суспільні стереотипи, бо відомий успішний публіцист, філософ, письменник і композитор мав би жити столичним салонним життям (на королівську пенсію), а не усамітнюватися на лоні природи.

Сучасний реципієнт прочитує в тексті «Сповіді» мотив цькування через інакшість і поряд із ним палкий самозахист, відстоювання власної гідності, самовираження та свободи вибору. Зрештою, не вважаємо це дивним чи випадковим, адже ціннісний світогляд сучасної європейської людини сформовано, серед іншого, і під впливом руссоїстських ідей. Тож сьогодішньому читачеві, для якого свобода є основною цінністю, вона перед усе оприявнюється у тексті та набуває особливої гостроти зараз, у контексті російсько-української війни.

Третій аспект «Сповіді», актуальний сьогодні, пов'язаний із саморозкриттям героя. Власне, весь твір як сповідальна автобіографія є саморозкриттям за жанровим визначенням, адже саморозкриття і саморефлексія визнані іманентними ознаками жанрів літератури особистого свідчення. Ми обмежимося одним типом руссоїстського саморозкриття – оповіддю про негідні вчинки героя.

Герой час від часу скоює негідні вчинки, і згадка про них має на меті виправдати для читача назву «Сповідь» на обкладинці. Руссо розповідає про крадіжку, заподіяну автобіографічним героєм, наприклад, під час його навчання у жорсткого та грубого гравера. Або у хрестоматійному епізоді з крадіжкою героєм красивої стрічки, у чому він згодом звинуватив непричетну до злочину служницю і

тим самим позбавив її роботи. Пізніше юний герой полишає свого приятеля пана Леметра посеред вулиці міста Ліон у момент, коли той мав напад епілепсії. У дорослому віці герой позбавляє своїх п'ятьох дітей батьківського піклування та віддає їх до виховного будинку. Цими зізнаннями (й іншими так само) Руссо ілюструє граничну відвертість, притаманну сповіді. Але це лише один з аспектів. Із перспективи ХХІ сторіччя виявляється, що сповідь як обряд саморозкриття й каяття перед Богом у Руссо набуває нового значення. Замість каяття читач бачить розкриття внутрішнього світу автора шляхом самоаналізу, самопояснення й самовиправдання, отже, адресат сповіді – Бог – замінюється читачем (у широкому сенсі – публікою). Сповідь перед обличчям Бога, таїнство сповідання, заявлене в назві, обертається переосмисленням канону. Зауважимо, що про нове наповнення концепту сповідальності в Руссо писали дослідники. Ж. Старобінський переконливо довів, що Бог відіграє в Руссо суто номінальну функцію, позаяк Руссо звертається до нього лише раз – у преамбулі: «Первісного звернення вочевидь недостатньо: правдивим має бути кожен епізод, тоді як Руссо не посилається на Господа в кожному епізоді свого життя» [Starobinsky, 2000, с. 225]. Перехід поняття «сповідь» з релігійної площини у світську пов'язують зі «Сповіддю» Руссо, хоча сповідь як жанр літератури особистого свідчення започатковано у «Сповіді» Св. Августина (397–400) та «Історії моїх поневірянь» П'єра Абеляра (1129). Форма сповіді, що лежить в основі європейської автобіографії, а саме у «Сповіді» Св. Августина, передбачала, як відзначає М. Чермінська [Czermińska, 2020, с. 48], обов'язкову присутність слухача, якому сповідаються. Як зазначає Ф. Лежен, «Руссо нічого не вигдавав, але все переосмислив» [Lejeune P., 2005]. З огляду на те, що точка зору автора стає важливішою, ніж сам об'єкт зображення, дослідник вважає сповідальну автобіографію Руссо революційною. Таким чином, текст Руссо завершує відхід від церковного канону самозображення.

Рефлексія щодо злочину посідає чимале місце в Першій книзі «Сповіді». У своїй суто авторській манері Руссо висвітлює тему спочатку на особисто-

індивідуальному рівні, а згодом переходить до узагальнених міркувань. У такому ключі подано тему крадіжки, на яку наважився юний герой під час перебування підмайстром у недалекого, грубого, жорсткого й жадібного гравера. До речі, той факт, що гравер був справжнім фахівцем у своїй справі, в очах Руссо повністю знівельований його моральними якостями. Руссо живо, емоційно та психологічно точно демонструє, яким чином невинуватна суворість, позбавлення найменших повсякденних радощів, обмеження особистої свободи пробуджують у підлітка негативні людські якості. Тут спостерігаємо певне передбачення естетики реалізму з його зображенням людини як продукту середовища. У прагненні захистити власну гідність юний герой чинить спротив у межах своїх можливостей. Однією з форм такого спротиву стає злочин.

Руссо не виправдовує свого героя, але психологічно обґрунтовує його вчинки. І в межах естетики Просвітництва вдається до моралізаторських рефлексій, спрямованих на виховання читача: «Заздрість і безсилля завжди до злодійства й ведуть, – пише він. – Ось чому всі лакеї – шахраї, а підмайстри змушені ставати такими; але, досягнувши спокійного становища і діставши змогу вільно користуватися всім, що вони бачать, останні з роками втрачають цю ганебну схильність» [Руссо, 2014, с. 29].

Отже, Руссо екстраполює досвід свого героя на суспільство та водночас формує в читача негативне ставлення до злочину, зокрема через застосування лексем з негативною конотацією «заздрість», «злодійство», «шахраї», «ганебний». І це той випадок, коли авторський відсил сприймається однаково негативно і читачем епохи Просвітництва, і читачем сучасним (тобто, за термінологією Р. Якобсона, автор має з адресатом спільний код комунікації).

В інший спосіб читачеві подано випадок крадіжки грошей за квиток до опери. Героя запрошено до Паризької опери паном Франкесом, який купує два квитки. На вході до концертної зали герой раптом (і несподівано для себе) полишає пана Франкея, повертає квиток у касу, отримує за нього гроші і йде з театру.

Випадок названо дивною сумішшю «безсоромності й дурості» [Руссо, 2014, с. 35], «не так крадіжкою, як підлістю» [Руссо, 2014, с. 36].

У цьому епізоді Руссо не виправдовує свого героя, не вдається до психологічного аналізу і так само не запрошує читача до розуміння. Його мета інша – показати, що людська природа буває дивною, непояснюваною та парадоксально неоднозначною, а також загострити читацьку увагу й запропонувати читачеві замислитися над тим, що не все в людині можна пояснити за допомогою логіки: «Ніщо не було таке чуже моїй вдачі, як цей учинок, то я відзначаю його, щоб показати, що бувають моменти якогось особливого божевілля; і в такі моменти не слід робити висновок про людину з її вчинків» [Руссо, 2014, с. 35]. Руссо демонструє нову естетику сповіді: перенісши у світську публічну сферу, він наповнює її новим сенсом – адресована людям, рефлексія його сповіді рухається в напрямку від особисто-індивідуального до загальнолюдського й суспільного. У такому акцентуванні елемент особистого каяття втрачає свою доречність.

Отже, концепція літературної комунікації В. Ізера та Г.Р. Яусса та теорія тексту Ю. Лотмана виявилися продуктивними для виявлення специфіки функціонування «Сповіді» Ж.-Ж. Руссо в літературній комунікації XVIII та XXI століть. Спільний код автора й читача стає запорукою успішної комунікації й осмислення специфіки проєкту руссоїстського життєпису. Водночас спостерігаємо певну відмінність кодових змістів, пов'язану з часовою віддаленістю між автором і читачем та зі зміною культурних цінностей. Відтак, прочитання тексту з урахуванням читацького культурно-естетичного, морального й соціального досвіду XXI сторіччя акцентує інші смисли тексту.

У темі соціального походження автобіографічного героя, система цінностей та соціальний статус якого відрізняють його від оточення, замість права плебея на суспільну увагу (на що звертав увагу реципієнт XVIII ст.) в свідомості сучасного читача актуалізується цінність освіти і знання та свободи слова і свободи індивідуальності. У темі конфлікту героя й суспільства поза перипетіями

переслідувань героя провідною стає ідея права людини на інакшість, права на особистісну свободу та право на вибір концепції власного життя. В аспекті саморозкриття в «Сповіді» актуалізовано трансформацію сповіді, адресованої Богові, у літературний жанр сповідальної автобіографії, що адресована людині – читачеві оповіді. Автобіографізм Руссо набуває суспільного значення. Саморозкриття героя, адресоване широкому колу читачів (від сучасників Руссо до сучасних читачів), має подвійну мету: по-перше, спонукати пережити разом з героєм його досвід і відповідно замислитися над власними вчинками, та, по-друге, поміркувати про суспільство загалом. Отже, сенси, закладені автором у текст, співзвучні з теперішнім часом. В такий спосіб художній текст реалізує суспільну функцію літератури.

Звичайно, виокремлені теми не є вичерпними як для «Сповіді», так і для автобіографічної прози Ж.-Ж. Руссо в цілому. Продовження дослідження означених питань розширить наші уявлення про читацьку рецепцію та сприятиме усвідомленню місця Ж.-Ж. Руссо в сучасному літературному й культурному просторі.

Концепція літературної комунікації В. Ізера та Г.Р. Яусса та теорія тексту Ю. Лотмана виявилися продуктивними для виявлення специфіки функціонування «Сповіді» Ж.-Ж. Руссо в літературній комунікації XVIII та XXI століть. Спільний код автора й читача стає запорукою успішної комунікації й осмислення специфіки проєкту руссоїстського життєпису. Водночас спостерігаємо певну відмінність кодових змістів, пов'язану з часовою віддаленістю між автором і читачем та зі зміною культурних цінностей. Відтак, прочитання тексту з урахуванням читацького культурно-естетичного, морального й соціального досвіду XXI сторіччя акцентує інші смисли тексту.

Висновки

Дискурс сьогодні є особливо значущим об'єктом дослідження, не в останню чергу завдяки інтеграції різних каналів передачі інформації. Тому дискурс стає центральним об'єктом розгляду та дослідження з точки зору семіотики, літературної комунікації, перекладознавства, функціональної лінгвістики.

У перекладознавчому аналізі розглянуто різні аспекти дискурсу, зокрема його темпоральну, процесуальну та діяльнісну структуру. Це дозволяє зрозуміти, як текст функціонує в конкретному контексті і які лінгвосеміотичні знання та навички необхідні для його створення та інтерпретації. Розчленування дискурсу на складові елементи, такі як код, дискурсні процедури та тексти, є ключовим для аналізу. Код, як потенційна база знань, включає в себе мовні навички та інтуїцію, які дозволяють перекладачу здійснювати переклад. Дискурсні процедури, в свою чергу, представляють собою механізми, за допомогою яких текст створюється та інтерпретується, включаючи як породжувальні, так і інтерпретативні аспекти.

Однією з основних цілей дискурсного підходу є зосередження на тексті як центральному елементі аналізу. Текст не існує у вакуумі, а є частиною більш широких лінгвосеміотичних актів і вчинків, що відбуваються в конкретному соціокультурному контексті. Лінгвосеміотична поведінка, яка базується на певному коді, відображає взаємодію між мовою, культурою та соціальними нормами, що також є важливим аспектом перекладознавчого аналізу. Таким чином, підхід до аналізу перекладу через призму дискурсу дозволяє глибше зрозуміти, як мовні елементи взаємодіють між собою та як вони впливають на процеси перекладу та інтерпретації.

У літературознавчому аналізі структуру дискурсу можна розглядати як ієрархічну модель, що відображає різні рівні досвіду та взаємодії між ними. Ця структура допомагає організувати і систематизувати інформацію про текст, виявляючи його контекст, значення та функції. На загальному рівні ми маємо справу з широким контекстом, в якому відбувається літературна діяльність. Це може бути історичний, культурний або соціальний контекст, що визначає особливості письменницького досвіду. Наприклад, певний літературний рух, епоха або жанр можуть створити загальні умови для виникнення текстів. Потім ми звужуємо фокус до конкретної події або ситуації, в якій відбувається комунікація.

Це може бути літературна премія, публікація твору або певний соціальний захід, що вплинув на автора і його творчість. На цьому рівні важливо аналізувати, як саме контекст впливає на зміст і форму тексту. В самому центрі цієї ієрархії знаходиться текст як кінцевий продукт усіх попередніх етапів. Текст є об'єктом аналізу, який підлягає інтерпретації з урахуванням усіх контекстуальних факторів. Тут важливо дослідити не лише зміст, але й форму, стиль, структуру, а також семантичні та прагматичні аспекти. Таким чином, просторове структурування дискурсу дозволяє глибше зрозуміти літературний текст, його зв'язок із зовнішніми чинниками та його місце в культурному контексті. Цей підхід відкриває нові можливості для інтерпретації і критичного осмислення творів.

Перелік посилань

Список використаних джерел до вступу

1. Балабан О. О. Дискурс-теорії і дискурс-аналіз: історія і перспективи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/apif/2010_5/balaban.pdf
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики . К.: Академія, 2004. 344 с.
3. Бацевич Ф. Лінгвістична генологія : проблеми і перспективи [Текст] : монографія / Ф. Бацевич. Львів : ПАІС, 2005. 264с.
4. Дискурс [Електронний ресурс] . Вікіпедія. Вільна енциклопедія. 2014. Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/Дискурс
5. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / [І. С. Шевченко та ін.]. Харків: Константа, 2005. 356 с.
6. Загнітко А. Основи дискурсології [Текст] : науково-навчальне видання / А. Загнітко. Донецьк : ДонНУ, 2008. 194с.
7. Загнітко А.П. Лінгвістика тексту. Вид. 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: Видавництво Донецького національного університету, 2007. 289 с.
8. Морозова О. І. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / За загальн. ред. Шевченко І. С.: Монографія. Харків: Константа, 2005. С. 233 – 236.
9. Морозова О. І, Дискурс як комунікативна подія. *Науковий вісник Волинського національного ун-ту імені Лесі Українки. Сер. Філологічні науки. Мовознавство.* 2010. № 7.С.134-138.
10. Пентиліук М.І. Текст і дискурс як наукові поняття . *Науковий вісник ХДУ. Серія “Лінгвістика”*. Вип.5. Херсон, 2007. С.23-27.

11. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. К., 2002 392 с.
12. Шевченко І. С. Проблеми типології дискурсу. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / За заг. ред. Шевченко І. С. : Монографія. Харків : Константа, 2005. С. 233-236
13. Щербакова О. Л. Дискурс і текст як об'єкти лінгвістики. [Наукові записки \[Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя\]. Сер. : Філологічні науки](#), 2014. - Кн. 2. С. 294-297.
14. Shiffrin D. Approaches to discouse. Oxford: Cambridge, 2005. 470 p.

Список використаних джерел до розділу 1:

1. Vrabel T. The History of Establishment of Translation Studies as an Interdisciplinary Science. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ГУМАНІТАРНИХ НАУК, 2020. 202086. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214478>
2. Schäffner C., Chilton P. Translation, metaphor and cognition. The Routledge handbook of translation and cognition. 2020. 326-343. <https://doi.org/10.4324/9781315178127-22>
3. Valdeón R. A. News production and intercultural communication at the crossroads of disciplines. Language and Intercultural Communication. 2021. 21(3), 323-334. <https://doi.org/10.1080/14708477.2021.1916275>
4. De Groote B. Translation as cultural technique: Constructing a translation history of media. Target. 2023. 35(2), 285-305. <https://doi.org/10.1075/target.20180.deg>
5. De Coster M., Shterionov D., Van Herreweghe M., Dambre J. Machine translation from signed to spoken languages: State of the art and challenges. Universal Access in the Information Society. 2023. 1-27. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10209-023-00992-1>

6. Baker M. Corpus Linguistics and Translation Studies*: Implications and applications. In Researching translation in the age of technology and global conflict. 2019. 9-24. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429024221-2>
7. Malmkjær K. Linguistics and the Language of Translation. Edinburgh University Press. 2019. <https://doi.org/10.1515/9781474470667>
8. Boria M., Carreres Á., Noriega-Sánchez M., Tomalin M. (Eds.). Translation and multimodality: Beyond words. 2019. Routledge. <https://doi.org/10.1075/babel.00239.wan>
9. Rosman A., Rubel P. G. (Eds.). Translating cultures: Perspectives on translation and anthropology. 2020. Routledge. <https://doi.org/10.1093/applin/ami017>
10. Derrida J. Life death. University of Chicago Press. 2020. <https://doi.org/10.7208/9780226701141>
11. Heller L. Translaboration as legitimation of philosophical translation. Target. 2020. 32(2), 239-260. <https://doi.org/10.1075/target.20078.hel>
12. Xiao K., Martín R. M. Cognitive Translation Studies: Models and methods at the cutting edge. Linguistica Antverpiensia, New Series–Themes in Translation Studies. 2020. 19. <https://doi.org/10.52034/lanstts.v19i0.593>

Список використаних джерел до розділу 2:

1. Акоп'янц, Н. М.(2023). Використання ChatGPT в процесі вивчення англійської мови: переваги та можливості. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, (1), 69–72. <http://aprus.khpi.edu.ua/article/view/285617>
2. Вікторова, Л. В., Кочарян, А. Б., Мамчур, К. В., & Коротун, О. О.(2021). Застосування штучного інтелекту та чат- ботів під час вивчення іноземної мови. Інформаційно- комунікаційні технології в освіті, 32(2), 166–173. <https://doi.org/10.32843/2663- 6085/2021/32- 2.33>
3. Голубєва, І.(2023). Порівняльний аналіз використання традиційних та новітніх методик вивчення іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 64(1), 322–328. <https://doi.org/10.24919/2308- 4863/64- 1- 48>

4. Горчинський, С. В., Софілканич, М. І.,& Горбенко, І. Ф.(2023). Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії*, (20). <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8022979>
5. Зубенко, О. В.(2023). Штучний інтелект і вивчення іноземної мови. *Закарпатські філологічні студії*, 27(2), 80–85. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.2.15>
6. Кириченко, Т. О.,& Рідель, Т. М.(2023). Глобалізація та сучасні аспекти викладання англійської мови в Україні. *Інноваційна педагогіка*, (60), 50–53. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.9>
7. Косова, Т.(2023). Роль штучного інтелекту та чату GPT у навчанні англійської мови: плюси та мінуси. В Г. Л. Єфремова (Ред.), *Інноваційні технології розвитку особистісно- професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти*(с.204–208).
<http://ir.soippo.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/431/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202023.pdf#page=204>
8. Краснопольський, В., Пахомова, Т.,& Курилова, Ю.(2023). Навчальний потенціал штучного інтелекту для організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання у сучасній науці*, 7(13) , 587–599. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-587-599](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-587-599)
9. Мар'єнко, М.,& Коваленко, В. (2023). Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*, 38(1), 48–53. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>
10. Романишин І.М., Чухно Т.В., Фийса Н.А. Трансформація методів навчання та викладання англійської мови у вищій школі: використання штучного інтелекту, аналіз впливу, перспективи. *Академічні візії*. 2023 (24). Електронне видання: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/645>
11. Сергєєва, Г. А.(2023). Стратегія змішаного навчання у викладанні іноземної мови:підходи та технології застосування. *Перспективи та інновації науки*, 9(27), 394–403. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9\(27\)-394-403](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-9(27)-394-403)
12. Терепищій, С.(2023). Медіаграмотність в епоху штучного інтелекту: інтеграція інструментів і методів штучного інтелекту в сучасні педагогічні підходи. *Актуальні*

питання гуманітарних наук, 60(4), 195–202 .
<https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-31>

13. Ушакова, І. О., & Педан, О. А. (2020). Особливості використання штучного інтелекту в освіті. *Інформаційні технології та системи* (с.31). ХНЕУ імені Семена Кузнеця.

<https://it.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/tezy-dopovidej-mizhnarodnoyi-na-ukovo-praktychnoyi-konferencziyi-informacijni-tehnologiyi-ta-systemy-2020.pdf#page=31>

14. Христич, Н. С., & Борисова, Н. В. (2022). Проблема вибору традиційних та інноваційних технологій навчання у процесі підготовки майбутніх учителів англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*: Серія «Філологія», (13(81)), 198–201.

[https://doi.org/10.25264/2519-2558-2022-13\(81\)-198-201](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2022-13(81)-198-201)

15. Філіпенко, Л. В., Думанський, О. В., & Козак, О. В. (2023). Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*, (19).

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7966703>

16. Шаров, С. В. (2023). Сучасний стан розвитку штучного інтелекту та напрямки його використання. *Українські студії в європейському контексті*, (6), 136–144.

http://obrii.org.ua/usec/storage/conference/zb_vol6_2023.pdf#page=137

17. Ямполь, Ю. В., Косенюк, Г. В., Жукова, Г. В., & Булгакова, Т. М. (2023). Розвиток комунікаційного простору закладу освіти: світовий досвід розвитку професійного спілкування в умовах цифровізації освітнього процесу. *Академічні візії*, (18).

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7808348>

Список використаних джерел до розділу 3:

Автухович, Т. Е. (2006). Риторические проекции авторского «Я». *Литературоведческий сборник. Проблема автора: онтология, типология, диалог*, 25, 12–31.

Гудінова І.Л. (2017). Літературна сповідь як засіб подолання посттравматичних розладів. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. XI(15), 113-120.

Джигун, Л. М. (2018). Дискурсивний аналіз понять тревелог, щоденник, літературний портрет, сповідь. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*, 23, 109–113.

Лотман, Ю. М. (1977). Текст и структура аудитории. *Ученые записки Тартуского государственного университета. Труды по знаковым системам*, 9 (422), 55–61.

Лотман, Ю. М. (1992). Мозг – текст – культура – искусственный интеллект. *Избранные статьи*. (Т. I, с.25–33). Таллинн: Александра.

Лотман Ю.М. (2009). До побудови теорії взаємодії культур (семіотичний аспект). *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи*. Антологія / За заг. ред. Дмитра Наливайка. К.: Києво-Могилянська академія, 195–213.

Мітосек З. (2006). Структуралістські орієнтації в літературознавчих дослідженнях. *Література. Теорія. Методологія / упор. і наук. ред. Д. Уліцької*. Київ : ВД Києво-Могилянська академія. С. 198-216.

Руссо, Ж.-Ж. (2014). *Сповідь*. Харків: Фоліо.

Стеценко, А. С. (2019). *Сповідальна модальність французького роману доби модернізму: діалог літератури та музики*. (Дис. канд. філол. наук). Київський національний лінгвістичний університет, Київ.

Тюпа, В. И. (2017). Мастерство читателя. *Вестник Кемеровского государственного университета*, 4, 219–224. doi:10.21603/2078-8975-2017-4-219-224.

Чернявська, О.К., Рождественська, І.Є. «Сповідь» Ж.-Ж. Руссо: техніки естетичного впливу та формування читацької рецепції. *Alfred Nobel University*

Journal of Philology, 2024. № 1 (27), с. 165-176, DOI:10.32342/2523-4463-2024-1-27-11. <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2024/1/11-.pdf>

Шевців, Г. М. (2017). Літературна презентація дитинства в європейському спогадовому письмі: від Просвітництва до романтизму. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*, 10, 213–223. [doi:10.31812/world_lit.v10i0.1045](https://doi.org/10.31812/world_lit.v10i0.1045).

Шевців, Г. М. (2006) «Dichtung und Wahrheit» Гете у контексті жанрової традиції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 28, 228–232.

Якобсон Р. (2002). Лінгвістика і поетика. М. Зубрицька (Ред.), *Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* (с. 465-487). Львів: Літопис.

Яусс Г.Р. (2009). Рецептивна естетика і літературна комунікація. *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія*. К.: Києво-Могилянська академія. С. 138 – 194.

Blanchot M. (1971). *Le livre à venir*. Paris: Gallimard.

Bieńczyk M. (2015). *Przezroczystość*. Kraków: Wielka litera.

Czermińska M. (2020). *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*. Kraków: Universitas.

Hardwick, L. (2016). Homer, Repetition and Reception. A. Efstathiou, I. Karamanou (Ed.), *Homeric Receptions Across Generic and Cultural Contexts*. Berlin, Boston: De Gruyter, 15-28. [doi:10.1515/9783110479799-003](https://doi.org/10.1515/9783110479799-003)

Iser W. (1974). The Reading Process: A Phenomenological Approach. *The Implied Reader: Patterns in Communication in Prose Fiction from Bunyan to Beckett*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 274-294.

Iser, W. (1979). The Current Situation of Literary Theory: Key Concepts and the Imaginary. *New Literary History*, 11(1), 1–20. <https://doi.org/10.2307/468868>

Janion M. (2001). Marzenia samotnego wędrowca: jedność życia i tekstu. *Archiwum cyfrowe Marii Janion*. Відновлено з: <https://janion.pl/items/show/35>

Jauss Hans Robert. (1980). Czytelnik jako instancja nowej historii literatury, *Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej*, 1(71), 319-339

Lejeune P. (2005). Rousseau et la révolution autobiographique. Відновлено з: <https://www.autopacte.org/Sur-les-pr%E9ambules-de-Rousseau.html>

Ludwisiak M. (2007). Postać Jana Jakuba Rousseau i jego wpływ na współczesnych. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica*. 81, 87-108.

Rousseau, J.-J. (1959). *Oeuvres complètes. Les Confessions. Autres textes autobiographiques*. Paris, Gallimard, 1969 p.

Starobinsky J. (2000). Jean-Jacques Rousseau. Przejrzystość i przeszkoda oraz siedem esejów o Rousseau, przeł. J. Wojcieszak, Warszawa: Wydawnictwo KR, s. 306.

Бібліографічний перелік

монографій, підручників, посібників, словників, довідників, наукових статей, інших публікацій; подані заявки та отримані патенти; теми захищених та поданих до розгляду у спеціалізовану вчену раду дисертацій (за матеріалами досліджень за період виконання НДР)

Підручники (1)

Rakhlis V.Л., Pavlenko O.O. Negotiation and mediation: A textbook for training professional negotiators. Dnipro, the 2nd edition revised, 2022. 339 p.

Розділи монографій (2)

Кузьменко А.О. Прояви академічної недобросовісності в наукових дослідженнях і публікаційній діяльності аспірантів. *Moderní aspekty vědy*: XL. Díl mezinárodní kolektivní monografie. Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. 2024. С. 259-270.

Kuzmenko A.O., Solodjuk N.V. Lietošana interaktīvo metodēm akadēmiskā godīguma kultūras veidošanā nākotnes filozofijas doktorantiem. *The importance of pedagogy and psychology in the modern world*. 2024. Latvia. Baltija Publishing. P. 126-140.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-435-1-7>

Посібники (2)

Рождественська І.Є., Чернявська О. К., Чухно Т.В. Guidelines for Business Communication: навчально-методичний посібник для студентів заочної форми навчання усіх спеціальностей за другим (магістерським) рівнем вищої освіти. Одеса : Видавничий дім “Гельветика”, 2024. 54 с.

Бірюкова Д.В., Чухно Т.В., Павленко О.О., Рождественська І.Є., О.К. Чернявська Методичні рекомендації до написання магістерських кваліфікаційних робіт для студентів спеціальності 035 «Філологія» / укладачі: Д.В. Бірюкова, О.О. Павленко, І.Є. Рождественська, О.К. Чернявська, Т.В. Чухно. Дніпро : УМСФ, 2023. 60 с.

Наукові статті

Scopus або Web of Science Core Collection (6) :

Medynska, N., Grytsenko, S., Biriukova, D., Karlova, N., & Kotienieva, I. (2023). Intercultural and globalization factors in the development of multilingualism. *Amazonia Investiga*, 12(67), 198-211. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.67.07.18> **Web of science**

Chukhno T. Leleka, T., Prykhodko, V., Plakhotniuk, N., Stakhmych, Y., Chukhno, T. Peculiarities of Translation of Comparative Constructions in English-language Popular

Science Discourse – *Amazonia Investiga*, Vol. 12, № 61, January, 2023, P. 342-347. ISSN 2322-6307. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.61.01.34> **Web of science**

Inna Pysmenna. Distance education: an adaptive approach to learning in the age of information and knowledge. *Conhecimento & Diversidade*, Niteroi, v. 16, n. 41. 2024. P. 492-506.

https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11521

Web of science

Чернявська, О.К., Рождественська, І.Є. «Сповідь» Ж.-Ж. Руссо: техніки естетичного впливу та формування читацької рецепції. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, 2024. № 1 (27), с. 165-176, DOI:10.32342/2523-4463-2024-1-27-11. <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2024/1/11-.pdf> **Scopus**

Kulko V.A. Innovative methods in the design of the pedagogical process, based on constructive efficiency. *Revista Conrado*, Vol. 20, No 97, 2024, P. 332-338.

<https://conrado.ucf.edu.cu/index.php/conrado/article/view/3664> **Web of science**

Biriukova Diana. Means of Forming a Culture of Academic Integrity of Postgraduate Students: Experience of Ukraine and the European Union. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2024. Vol. 13, No. 3; Special Issue. P. 136–146

<https://doi.org/10.5430/jct.v13n3p136> **Scopus**

Публікацій у наукових виданнях зарубіжних країн (1)

Tokarieva, A.; Volkova, N.; Chyzhykova, I. and Fayerman, O. (2023). Computer-Mediated Communication and Gamification as Principal Characteristics of Sustainable Higher Education. *Proceedings of the 2nd Myroslav I. Zhaldak Symposium on Advances in Educational Technology - AET*; ISBN 978-989-758-662-0, SciTePress, pages 515-528. DOI: 10.5220/0012065700003431, P. 515 – 528

Публікацій у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (22):

1. Biriukova D. Studying semantic aspect as a linguo-cultural component in English and Spanish folktales. *Актуальні питання гуманітарних наук: зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. - Дрогобич : Видавничий дім “Гельветика”, 2022. - Вип. 56. Том 1. С 115-119. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-1-16> [Index Copernicus International]

2. Чухно Т.В. Подлевська Н.В., Буртан А.В., Чухно Т.В. Дослідження перетину філології та перекладознавства: стратегії міждисциплінарних досліджень. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». Київ, 2023. № 9 (15). С. 162-175.
3. Чухно Т.В. Романишин І.М., Чухно Т.В., Фийса Н.А. Трансформація методів навчання та викладання англійської мови у вищій школі: використання штучного інтелекту, аналіз впливу, перспективи. *Академічні візії*. 2023 (24). [Електронне видання]: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/645>
4. Чухно Т.В., Федькова І. В. Вплив когнітивних аспектів на вибір перекладацьких рішень у контексті мовленнєвих структур. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». 2023. № 11 (17). С. 410-423.
5. Чернявська О.К. The role of Focus on form in modern language teaching: strategies and controversies. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика». 2024. Вип. 72. Том 3. С. 319-325. (Index Copernicus).
6. Токарева А. В., Чижикова І. В. Токарева А. В., Чижикова І. В. *Актуальні питання розвитку навчальної автономії студентів українських ЗВО*. Інноваційна педагогіка. - Видавничий дім «Гельветика», 2024. – с. 206-212 (фахова). DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/67.2.41>
7. Чухно Т., Левчик Н., Глінська Н. Вплив інноваційних технологій на сучасні зміни в граматиці англійської мови. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 72. Том 3. С. 222-228.
8. Токарева А.В., Чижикова І.В. Актуальні питання розвитку навчальної автономії студентів українських ЗВО. *Інноваційна педагогіка. Науковий журнал*. Одеса, 2024. Вип.67/2. С.206-212. <https://doi.org/10.32782/2663-6085>
9. Голяк В.І., Кирильчук О.Б, Твердохліб О.С. Оцінка ефективності методів навчання німецької мови в умовах дистанційного навчання. *Вісник науки та*

освіти, Серія: Філологія. 2024. №4(22). С.187-200 [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4\(22\)-187-200](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-4(22)-187-200)

10. Кузьменко А.О. Мотиваційно-цільовий компонент системи формування культури академічної доброчесності майбутнього доктора філософії. *Педагогічні науки*. Івано-Франківськ. №105. 2024. С. 58-63

11. Кузьменко А.О. Академічна доброчесність у наукових розвідках дисертантів: досвід країн Прибалтики. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич. Т.2. № 71. 2024. С. 288-291

12. Кузьменко А.О. Portrait of a modern research supervisor in Ukrainian education system: a fructibus arborem aestima. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ. № 97. 2024. С. 73-77.

13. Кузьменко А.О. Concept of preparation of future doctors of philosophy for implementing academic integrity culture. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Вип.73. Т. 2. Дрогобич. 2024. С.327-332

14. Кузьменко А.О. Specifics of the subject-subject component in the system of forming the culture of academic integrity among future Doctors of Philosophy. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. Гельветика. 2024. Вип.1. С. 198-207

15. Кузьменко А.О. Integration of European Educational Policy Trends in the Preparation of PHDs in Ukraine: academic integrity aspect. *Baltic journal of legal and social sciences*. Riga. Baltija publishing. 2024. №2. P. 18-27

16. Кузьменко А., Бірюкова Д., Солодюк Н. Плагіат у наукових публікаціях. *Причорноморські філологічні студії*. 2024. Вип. 5. С. 60–65. DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2024.5.8>

17. Ключник Р.М., Щолокова Г.В., Чухно Т. В. Особливості викладання англійської мови здобувачам вищої освіти галузі знань “Сфера Обслуговування”. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2024. № 9(37). С. 924-931. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9\(37\)-924-931](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-9(37)-924-931)
18. Венгринович А.А., Гвоздяк О.М., Голяк В.І. Формування використання нових слів у молодіжному сленгу німецької мови. *Вісник науки та освіти* (Серія «Філологія»). 2024. № 10(28) 2024. С.201 – 213.
19. Письменна І.І, Щербицька В.В., Голяк В.І. Розвиток критичного мислення студентів під час занять з іноземної мови у ЗВО. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія: Педагогіка та психологія. – 2022. - № 2(24). С. 72-79.
20. Головчак Н.І., Зінченко В.М., Письменна І.І Роль лінгвістичних засобів у формуванні мовної політики у сучасному світі. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск № 33. Том 1. Copyright 2024. С. 66-73.
21. Ключник Р.М., Щолокова Г.В., Кулько В.А. Використання масмедіа у викладанні англійської мови здобувачам вищої освіти галузі знань «Сфера Обслуговування». *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2024. № 11(39). С. 1313 – 1320.
22. Новокшенова Н.О. Трансформації гендерних міфологем в їх взаємодії з медійним простором масової культури постпостмодерну. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. № 36/2022. С. 74-79

Тези доповідей на конференціях (25)

1. Дудіна М.В., Чухно Т.В. Challenges of multilingualism (on the example of the European Union) *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. 26 квітня 2024 р. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 423-424.
2. Чижикова І.В. Блогінг як засіб підвищення мотивації до навчання. *Проблеми та перспективи реалізації та впровадження міждисциплінарних наукових досягнень*: матеріали VI Міжнародної наукової конференції, м. Біла Церква, 2 лютого, 2024 р. /

Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024. С.194-195.

3. Голяк В.І. Сучасні тенденції розвитку молодіжного сленгу в німецькій мові *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. с. 104-106

4. Кулько В.А. Kulko V. The role of virtual reality in the development of strategic thinking of future specialists. “*Linguistics and Methodology in LSP training*”: Матеріали II міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., м. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 104 с.

5. Кулько В.А. Kulko V., Kulko U. Philosophical analysis of supernatural elements in “The Turn of the Screw”. *Scientific Research: «Theoretical Foundations and Practical Applications»: materials of VII International scientific and practical conference*, (January 24-26, 2024) Vienna, Austria, International Scientific Unity. 2024. P. 387-389.

6. Кулько В.А. Kulko V., Adamenko V. Use of artificial intelligence in translation. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. С. 97-99

7. Кулько В.А. Kulko V., Briuzghin P. Using artificial intelligence in translation from Korean to Ukrainian. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. с. 97-99

8. Рождественська І.Є. Особливості перекладу підручників історії. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 118-120

9. Чернявська О.К., Чухно Т.В. Процедура військової мобілізації у Франції: ключові питання. *Мобілізація: міжнародний досвід та пошук відповідей на сучасні виклики*. Дніпро: УМСФ. 2024. С. 77-79.

10. Кузьменко А.О. Academic Integrity and ways to prevent academic misconduct. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна освіта: філософські, соціально-економічні, поведінкові аспекти»*. Херсон-Кропивницький. ХДАЕУ. 2024. С. 155-157
11. Кузьменко А.О. Психологічні чинники проявів академічних проступків у аспірантів *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє: матеріали XXIV Всеукраїнської наукової конференції з міжнар.участю*. Черкаси. ЧПБ ім. Героїв Чорнобиля НУЦЗ України. 2024. С. 202
12. Чижикова І.В. Використання віртуального середовища у класі. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти: матеріали I Міжнародної наукової конференції*. Вінниця, 2023. С. 206.
13. Кожуріна Д., Чухно Т. Особливості перекладу англомовної лексики та фразеології військової справи. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених. 27 жовт. 2023 р. м. Дніпро, 2023. С. 99-101.
14. Kulko V. The role of virtual reality in the development of strategic thinking of future specialists. “*Linguistics and Methodology in LSP training*”: Матеріали II міжнар. наук.-практ. інтерн.-конф., м. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 104 с.
15. Яблонська В.В., Чухно Т.В. Особливості перекладу англомовної військової термінології. *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики”*. Дніпро: Ліра, 2024. С.236-240.
16. Чижикова І.В. The role of English in cross-cultural communication. *Теорія модернізації в контексті сучасної світової науки* : Матеріалами III Міжнародної наукової конференції, Кривий Ріг, 2 August 2024. Р. 116–117.
17. Токарева А.В. Чижикова І.В. Голяк. В. І. Деякі засоби перекладу безеквівалентної лексики на прикладі англійської і німецької мов. “*Linguistics and Methodology in LSP training*” (до 100-річчя заснування Дніпровського державного аграрно-економічного університету): матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернетконференції, (13 квітня 2023 року). Дніпро: ДДАЕУ, 2023. 168с. С.149-150

18. Рождественська І.Є. Reception of War in Contemporary Polish and Ukrainian Esseys. *International scientific conference «Innovative aspects of the development of philological sciences»*: conference proceedings (April 5–6, 2023. Częstochowa, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023.- С.138-140.
<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-311-8-34>
19. Лобода Д., Павленко О.О. Вплив іноземної мови на соціальні трансформації під час війни на прикладі (на прикладі України 2022-2024) *Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції “Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики”*. Дніпро: Ліра, 2024. С.141-145.
20. Письменна І.І. Запровадження технології розвитку критичного мислення на заняттях з іноземної мови у ЗВО. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*: Збірник тез доповідей Міжнар. наук. конф. Вінниця: ДНУ ім. В. Стуса, 2024. С. 231-233.
22. Cherniavska O. BORIS JOHNSON'S THE CHURCHILL FACTOR: LITERARY BIOGRAPHY OR POLITICAL ESSAY? *The importance of philological sciences in the modern world* (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia) : International scientific conference. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 50-53.
23. Бе Д.Й., О.Цветаєва, Чой К.С Тенденції використання англійської мови як «єдиної мови» глобального академічного дискурсу. *Збірник наук. праць I Всеукраїнської наук.-практ. конференції* .Дніпро, 2022. С.123-125
24. Павленко О.О. Сучасні освітні технології: виклики та перспективи. *Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток інноваційної компетентності педагога в закладах освіти»*, КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 26.10.2023.
25. Павленко О.О. Іноземна мова як засіб самоорганізації тагуртування українського суспільства в період соціальних трансформацій. / О. Павленко, К.С. Чой, Д. Й. Бе. *III Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах»*, УМСФ, м. Дніпро, 20 квітня 2023.

Участь у виконанні НДР:

Публікації членів студентського наукового гуртка кафедри (18):

1. Ванжа І., Бірюкова Д. Англійські неологізми у сфері інформаційних технологій та їх відтворення українською. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, громадській діяльності та міжнародних відносинах* : матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції. 20 квітня 2023 р. Т 2. м. Дніпро: УМСФ, 2023. С. 12-15.
2. Головенько А. Жанрові особливості детективу у творі Роберта Галбрейта «Кувала зозуля». *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. с. 229-231.
3. Заїченко О. Ю. Аудіодескрипція як різновид аудіовізуального перекладу. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С.106-108
4. Криванич Ю. Фентезі та гіперреалізм: психологічна глибина та матеріальність у художньому світі. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 244-246.
5. Покляцька К.Є., Чернявська О.К. Лексичні особливості сучасної англомовної інтернет-комунікації. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, громадській діяльності та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: УМСФ, 2024. С. 116-118.
6. Kondratenko Ye., Chyzhykova I.V. Dialects of English. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, громадській діяльності та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: УМСФ, 2024. С. 92-93.
7. Kondratenko Ye., The use of social media to improve English language skills *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 20-22.
8. Мерем'яніна Є.О., Чернявська О.К. Лексико-стилістичні трансформації під час перекладу англомовних науково-технічних текстів українською мовою. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С.110-112.

9. Конькова М.А., Чернявська О.К. Методи та стратегії перекладу англомовних рекламних термінів українською мовою. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 108-110
10. Пазізей С.Р. Образ процесу в романі “Процес” Франца Кафки. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 112-114
11. Пазізей С.Р. Символи життя і надії у п’єсі «Хлібне перемир’я» Сергія Жадана. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С.
12. Паценкова М.В., Рождественська І.Є. Григорій Майфет в історії українського перекладознавства. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 114-116.
13. Patsenkova M. The Problem of Reproducing the Linguistic and Cultural Specificity of Jeremy Strong's Children's Stories (“The Hundred-Mile-an-Hour Dog”) When Translated into Ukrainian. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії та перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 27 жовт. 2023 р. Дніпро, 2023. С. 285-287.
14. Пишненко В. Animal Studies як галузь екокритики. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 258-259.
15. Смоляна М.І., Череднік М.А., Чухно Т.В. Особливості перекладу дитячої літератури. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. 26 квітня 2024 р. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. С. 122-124.

16. Фідик А. Ідентичність вчителя в гумористичних повістях Джеремі Стронга. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 263-266.
17. Чорнобай О.Ю. Культурний контекст і культура мовлення. *Інноваційні рішення в економіці, бізнесі, суспільних комунікаціях та міжнародних відносинах : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2024. – С. 126-129.
18. Яблонська В., Хрипко М. Поема Вергілія «Енеїда»: копіювання гомерового епосу чи самобутнє неповторне явище у літературі. *Наука в епоху соціокультурних змін: реалії, перспективи та цифрові трансформації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених*, м. Дніпро, 25 жовтня 2024 р. Дніпро, 2024. С. 276-278.

Умови одержання звіту: за договором, Київ – 171, вул.Горького, 180, УкрІНТЕЛ.
УДК 81'25+ 378.02:372.8 + 82.0"312"

КП

№ держреєстрації 0123U100625

Інв.№

Павленко Олена Олександрівна
49010, м.Дніпро, вул. Шолохова, б.4, кв. 15

ЗВІТ

ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

Дискурс: педагогіка, лінгвістика, літературознавство
(Дискурс: семіотичні аспекти)

підпис



О.О.Павленко

Рукопис закінчено 16. 12. 2024 р.

Міждисциплінарний підхід у перекладознавстві дозволив комбінувати інструменти й знання з перекладознавства, лінгвістики, філософії. Обґрунтовано, що міждисциплінарний трикутник перекладознавства забезпечує науковий і систематичний підхід до вивчення перекладу та його проблем. Доведено, що час впливає на значення тексту та його сприйняття. Акцентовано увагу на процесах, які відбуваються під час створення та інтерпретації текстів. Переклад розглянуто як складну діяльність, яка включає культурні, соціальні та когнітивні аспекти. Застосування елементів семіотичного аналізу у літературознавчому дослідженні допомогло організувати і систематизувати інформацію про текст, виявляючи його контекст, значення та функції. Просторове структурування дискурсу дозволило глибше зрозуміти літературний текст, його зв'язок із зовнішніми чинниками та його місце в культурному контексті. Дослідження показало, що дискурс не є статичним, а постійно розвивається в залежності від контексту, у якому він створюється та сприймається.

Дніпро
2024

